

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS**

Greta Akelaitienė

**INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS PROCESO
ANALIZĖ: KAUNO MIESTO SAVIVALDYBĖS VAIKŲ GLOBOS
NAMŲ ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas
Doc. dr. Irena Luobikienė

KAUNAS, 2018

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

**INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS PROCESO
ANALIZĖ: KAUNO MIESTO SAVIVALDYBĖS VAIKŲ GLOBOS
NAMŲ ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Socialinė politika (kodas 621L40002)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Irena Luobikienė
(data)

Recenzentas

(parašas) Doc. dr. Gintaras Žilinskas
(data)

Projektą atliko

(parašas) Greta Akelaitienė
(data)

KAUNAS, 2018

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų

(Fakultetas)

Greta Akelaitienė

(Studento vardas, pavardė)

Socialinė politika (621L40002)

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso analizė: Kauno miesto savivaldybės vaikų globos namų atvejis“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

20 18 m. sausio 8 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Gretos Akelaitienės**, baigiamasis projektas tema „Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso analizė: Kauno miesto savivaldybės vaikų globos namų atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Akelaitienė, Greta. *Analysis of Institutional Child Care Reform Process: Case Study of Kaunas City Municipality Child Care Home*: Master's thesis in Social Policy / supervisor assoc. prof. Irena Luobikienė. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 05 S

Key words: child care home; child care; institutional child care; institutional child care reform; deinstitutionalization.

Kaunas, 2018. 66 p.

SUMMARY

The institutional child care reform is a relevant topic in the field of social policy in today's life, as during the last sixty years of research and observation, it has been proved that the environments of large institutional care homes have a harmful effect on children. At the moment, the institutional process of reorganization of child care homes is accelerating in Lithuania, when large children's care homes are closed down and smaller cozy homes for children are being created in a community. Therefore, considering that the institutional reform of care homes in Lithuania is already taking place for some time, also taking into account the fact that the transfer of children from large institutional care homes to smaller care homes in the community dates back to 2015, it can be stated that the institutional child care reform process is not investigated enough. Problematic issue: What aspects of the institutional child care reform process reveal analyzing the attitudes and experience of social workers and children of Kaunas municipality child care homes? The research is intended to find out how the institutional child care reform process is taking place in Kaunas municipality child care homes, from the point of social workers and children living in them view. It is important to all participants and executors of the reform, due to the provision and performance of quality services and the satisfaction of the basic needs for direct care services recipients – children, which have not been explored until now and reveal the novelty of the research. The object of the research: institutional child care reform process in Kaunas municipality child care homes. The aim of the research - to reveal the institutional child care reform process based on the case of the children's care homes of Kaunas municipality. Objectives of the research: to reveal the theoretical aspects of the child care reform process; to analyze the institutional regulation of the implementation of child care reform in the context of international and national legislation; to present the realization of the child care reform in Lithuania; to justify the methodology of the institutional child care reform process, based on the case of Kaunas city municipality child care homes; to investigate institutional child care reform process in Kaunas city municipality child care homes, in the attitude of social workers and children. The method of data collection is a qualitative research using a semi-structured interview, applying the method of personal interviewing, which reveals what aspects of the institutional child care reform process are exposed by analyzing the case of Kaunas municipality child

care home. During the research, the social workers and the children of Kaunas municipality child care home were interviewed. The sample of the research consisted of: 5 social workers who work in different community child care home's apartments of Kaunas municipality; 6 children, who live in community child care home's apartments. The results of the research revealed that the institutional child care home reform process does not fulfill all the components that would ensure the success of the process. The experiences of the social workers and children of Kaunas municipality child care home revealed that both positive and negative aspects of the process are exposed. The main drawbacks: lack of staff at the institution, a narrow range of community services for children; insufficient training for social workers to work in community child care homes; poor dissemination of information at the institution; poor presentation of information to children; unclear criteria for controlling institutional child care reform; insufficient interinstitutional cooperation. Positive aspects are: the increased attention of social workers to children due to a decrease in the number of children in family care; the involvement of children in the life of a multifamily house community; better household skills and self-support of the children; good cooperation between the social workers working in the institution. Master's thesis consists of: summary in English, introduction, 4 parts, conclusions, recommendations, references and annexes.

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	7
PRIEDŲ SĄRAŠAS	8
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	9
SANTRUMPOS	10
ĮVADAS.....	11
1. VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS PROCESO TEORINIAI ASPEKTAI	14
1.1. Vaikų globos situacijos Lietuvoje analizė.....	14
1.2. Perėjimas nuo institucinės vaikų globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų	16
1.3. Institucinės vaikų globos pertvarkos procesas	19
2. INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS VYKDYMO REGULIAVIMAS TARPTAUTINIŲ IR NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ KONTEKSTE	23
2.1. Tarptautiniai teisės aktai, reguliuojantys institucinės vaikų globos pertvarkos vykdymą	23
2.2. Nacionaliniai teisės aktai, reguliuojantys institucinės vaikų globos pertvarkos vykdymą	25
3. VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE	27
3.1. Vaikų globos situacijos Lietuvoje rodikliai	27
3.2. Institucinė vaikų globos pertvarka Lietuvoje ir Kauno miesto savivaldybėje	29
4. INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS PROCESO KAUNO SAVIVALDYBĖS VAIKŲ GLOBOS NAMŲ ATVEJO TYRIMAS.....	32
4.1. Tyrimo metodika	32
4.2. Tyrimo rezultatai	37
IŠVADOS.....	50
REKOMENDACIJOS.....	52
LITERATŪRA.....	53
ŠALTINIAI	55
PRIEDAI	57

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Soc. darbuotojų, dirbančių Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose), charakteristika	34
2 lentelė. Globotinių, gyvenančių Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose), charakteristika	35
3 lentelė. Pagrindiniai etiniai reikalavimai tyrimo atlikimui.....	35
4 lentelė. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmai vykę/vykstantys Kauno savivaldybės vaikų globos namuose	38
5 lentelė. Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos stiprinimas	39
6 lentelė. Darbo su vaikais turinys ir jiems prieinamų paslaugų spektras.....	41
7 lentelė. Bendruomeninės paslaugos	42
8 lentelė. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas.....	44
9 lentelė. Bendradarbiavimas ir dalinimasis institucinės vaikų globos pertvarkos gerąja patirtimi	45
10 lentelė. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose kylantys sunkumai	46
11 lentelė. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso trūkumai	47

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 PRIEDAS. Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija	57
2 PRIEDAS. Klausimai soc. darbuotojams dirbantiems Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose).....	59
3 PRIEDAS. Klausimai vaikams, kurie gyvena Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose):	60
4 PRIEDAS. Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų schema.....	61
5 PRIEDAS. Pavyzdinė preliminarinė pertvarkos proceso X įstaigoje logika	62
6 PRIEDAS. Tyrimo interviu išrašas	63

PAGRINDINĖS SAŲOKOS

Vaikas – tai kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau (JT Vaiko teisių konvencija, ratifikuota LR, 1995).

Likęs be tėvų globos vaikas tai toks vaikas kurio: abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra mirę; kurio abu tėvai nežinomi (rastas vaikas); kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingę ir jų ieškoma; <...> kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų juo nesirūpina, nesidomi, jo neprižiūri, netinkamai jį auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui; <...> kurio abiem tėvams arba turimam vieninteliui iš tėvų teisės aktų nustatyta tvarka laikinai ar neterminuotai apribota tėvų valdžia (LR Vyriausybės nutarimas, 2012).

Vaiko globėjas (rūpintojas) – nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenantis veiksnus fizinis asmuo arba šeimyna, socialinės globos įstaiga ar kitas viešasis juridinis asmuo, įstatymų nustatyta tvarka paskirti užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko priežiūrą, auklėjimą, atstovavimą jam, jo teisėms ir teisėtiems interesams; užsienyje gyvenantis veiksnus fizinis asmuo, turintis savo gyvenamosios vietos valstybės kompetentingų institucijų išduotą sutikimą ir (ar) leidimą vykdyti vaiko nuolatinę globą (rūpybą) (LR Vyriausybės nutarimas, 2012).

Bendruomeniniai vaikų globos namai – pagal šeimai artimos aplinkos modelį veikiantys vaikų globos namai, įsteigti atskirose patalpose (pvz., namas, butas) bendruomenėje, skirti likusiems be tėvų globos vaikams, neįgaliesiems vaikams ar vaikams, turintiems kitų specialiųjų poreikių (iki 8 vaikų). Šie namai pagal savo pobūdį priskirtini bendruomeninėms paslaugoms (LR SADM įsakymas, 2014).

Institucinės globos pertvarka – perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams Lietuvoje procesas. (LR SADM, Perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų (Institucinės globos pertvarka), 2014-2020 m.).

Deinstitucionalizacija – visi planuojamos transformacijos, globos įstaigos apimčių mažinimo ir (arba) uždarymo procesai, kartu sukuriant įvairių kitų vaikų globos paslaugų, kurios reglamentuojamos pagal teisėmis pagrįstus ir į rezultatus orientuotus standartus (UNICEF, 2010, p. 52).

SANTRUMPOS

NVO – Nevyriausybinė organizacija

LR – Lietuvos Respublika

LR SADM – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

JT – Jungtinės Tautos

IVADAS

Temos aktualumas. Institucinė vaikų globos namų pertvarka yra ypač aktuali socialinės politikos srities tema šiandieniniame gyvenime, nes per pastaruosius šešiasdešimt metų vykdytų tyrimų ir stebėjimų laikotarpį yra įrodyta, kad didelių institucinių globos įstaigų aplinka žalingai veikia jose augančius vaikus. Kitose šalyse didelių institucinių vaikų globos namų uždarymas vyko dar 1970-1990 m., kai tuo tarpu Lietuvoje iniciatyvos imtasi gerokai vėliau, tik 2007 metais pastebimos šio proceso užuomazgos. 2014 m. buvo išleistas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (institucinės pertvarkos Lietuvoje koordinatorės) įsakymas „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014-2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“, po kurio prasidėjo spartūs procesai šalies institucinės globos pertvarkos srityje. Asociacija NVO vaikams konfederacija (2015) teigia, kad vaikai augantys dideliuose vaikų globos namuose turi žemesnį intelekto koeficientą nei jų bendraamžiai, įgyja žemesnį išsilavinimą, turi suicidinių ketinimų, o tolimesniame gyvenime susiduria su tokiais problemomis kaip nedarbas, benamystė, seksualinis išnaudojimas, į(si)traukimas į prostituciją, narkotinių medžiagų vartojimą, nusikalstamas veikas ar susiduria su įvairiomis emocinėmis problemomis. Kitų autorių teigimu, institucinė globa visada lemia žemesnę gyvenimo kokybę nei kokybiškos bendruomenėje teikiamos paslaugos ir dažnai lemia socialinę atskirtį bei segregaciją visam gyvenimui (Smyke, 2007). Todėl, remiantis pasaulyje atliktų tyrimų, stebėjimų ir vertinimų išvadomis galima teigti, kad didelių institucinių vaikų globos namų turi nebelikti nei vienoje socialiai jautrioje ir savo piliečius gerbiančioje valstybėje ir turi vykti institucinė vaikų globos pertvarka, nes didelių vaikų globos įstaigų gyvavimas žaloja vaiko gyvenimą negrįžtamai ir turi poveikį tolimesnei žmogaus gyvenimo raidai. Tai patvirtina aštuoniasdešimt keturis vietinius, nacionalinius ir tarptautinius narius vienijanti, vaikų labai visose Lietuvos savivaldybėse dirbanti asociacija: „didelių vaikų globos institucijų likti nebeturi – tokio tipo institucijos yra žmogaus teisių pažeidimas ir suluošintas vaiko gyvenimas“ (NVO vaikams konfederacija ir kt., 2015).

Praktinis reikšmingumas. Šiuo metu institucinės vaikų globos namų pertvarkos procesas įgauna pagreitį Lietuvoje, kai dideli vaikų globos namai uždaromi ir kuriamos mažesnės bei jaunesnės vaikų globos įstaigos bendruomenėje, primenančios namų aplinką. Tokiuose, namų tipo globos namuose gali apsigyventi 6-8 globotiniai, kuriuose vaikams sudaromos sąlygos integruotis į bendruomenės gyvenimą, mokytis gyventi šeimyniniu principu, dalyvauti buitiniuose namų procesuose. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakyme „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014-2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ iškelti tikslai yra nukreipti į vaiko teises augti šeimoje ir išgryninti uždaviniai šiems tikslams pasiekti. Kaip nurodyta minėtame įsakyme, pirmą vietą užima tikslas - „užtikrinti darnią aplinką

ir sąlygas kiekvienam vaikui (ir neįgaliam vaikui) augti savo šeimoje, o likusiems be tėvų globos vaikams augti globėjų, įtėvių šeimoje ar šeimynoje ir gauti pagalbą bendruomenėje“ (LR SADM, 2014). Taigi galima teigti, kad dideli instituciniai vaikų globos namai vaikui neatstoja gyvenimo šeimoje, nes daro didesnę žalą nei suteikia naudos, tad vykdant institucinę vaikų globos pertvarką yra ypač svarbu išskirti pagrindinius proceso aspektus, kuriuos galima aiškinti kaip politinę valią paremtą šalies alternatyvios globos sistemos reformos proceso kokybe.

Problema. Lietuvoje vaikų globos įstaigų skaičius 2016 metų pabaigoje siekė 181, kurias sudarė institucinės valstybinės ir nevyriausybinės skirtingų dydžių vaikų globos įstaigos. 2016 metais tėvų globos neteko 2184 vaikai iš kurių į globos namus atvyko 1357 vaikai (Lietuvos statistikos departamentas, 2017). Minėti duomenys atskleidžia, kad institucinės globos įstaigos mūsų šalyje yra labai paplitusios, nors turi ypač didelį neigiamą poveikį jose gyvenantiems globotiniams. Dėl minėtų priežasčių Lietuvoje pradėtas vykdyti institucinės globos pertvarkos procesas nuo 2014 metų įgauna pagreitį, tačiau statistika liudija, kad vis dar didelė globojamų vaikų dalis Lietuvoje gyvena institucinėse vaikų globos įstaigose. Įvertinus, kad institucinės globos pertvarka mūsų šalyje vyksta jau kurį laiką, taip pat atsižvelgus į tai, kad vaikų perkėlimas iš didelių institucinių globos namų į mažesnius globos namus bendruomenėje vyksta nuo 2015 metų, galima daryti prielaidą, kad institucinės vaikų globos pertvarkos procesą stabdo tai, jog jis analizuojamas nepakankamai sistemingai.

Probleminis klausimas: Kokie institucinės vaikų globos pertvarkos proceso aspektai išryškėja analizuojant Kauno savivaldybės vaikų globos namų socialinių darbuotojų ir globotinių požiūrius ir patirtis?

Problemos ištirtumo lygis. Šiuo metu institucinei globos pertvarkai Lietuvoje skiriamas ypač didelis dėmesys, tad gausu atliktų tyrimų, kurie atskleidžia deinstitutionalizacijos poreikį ir problemas Lietuvoje: Gvaldaitė ir Šimkonytė (2016) atliko tyrimą, kuriame nagrinėjo vaikų globos namų deinstitutionalizacijos problemas Lietuvoje; Dunajevs (2011) tyrė asmeninių socialinių paslaugų deinstitutionalizaciją pokomunistinėje Lietuvoje; Pūras atliko Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro užsakytą studiją apie mažamečių institucionalizacijos klausimus siekiant užkirsti kelią vaikų globai ilgalaikėse institucinėse įstaigose. Užsienio autoriai tyrinėja deinstitutionalizacijos tema: Mansell, Knapp, Beadle-Brown, Beecham (2007); Buster (2012); Costa (2012). Minėti užsienio autoriai savo tyrimų lauke ieškojo kokybiškų alternatyvių vaikų globos formų Europos mastu. Tačiau apibendrinus tyrinėtojų darbus pastebėtina, kad ypač trūksta mokslinių tyrimų atskleidžiančių institucinės vaikų globos pertvarkos procesą ir jo metu išryškėjančius teigiamus bei neigiamus aspektus Lietuvoje, kurie tiesiogiai veikia vaikų globos namuose gyvenančius mūsų šalies vaikus. Taigi, tyrimas skirtas išsiaiškinti kaip vyksta institucinės vaikų globos pertvarkos procesas Kauno savivaldybės vaikų globos namuose, juose dirbančių socialinių darbuotojų ir gyvenančių vaikų požiūriu, kuris yra ypač svarbus visiems pertvarkos dalyviams ir vykdytojams, dėl kokybiško paslaugų teikimo ir vykdymo ir

pagrindinių poreikių tenkinimo tiesioginiams globos (rūpybos) paslaugų gavėjams – vaikams, kas iki šiol nebuvo tirta ir atskleidžia tyrinėjamos temos naujumą.

Objektas: institucinės vaikų globos pertvarkos procesas Kauno savivaldybės vaikų globos namuose.

Tikslas – Atskleisti institucinės vaikų globos pertvarkos procesą, Kauno savivaldybės vaikų globos namų atvejo pagrindu.

Uždaviniai:

1. Atskleisti vaikų globos pertvarkos proceso teorinius aspektus;
2. Išanalizuoti institucinės vaikų globos pertvarkos vykdymo reguliavimą tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų kontekste;
3. Pristatyti vaikų globos pertvarkos įgyvendinimą Lietuvoje;
4. Pagrįsti institucinės vaikų globos pertvarkos proceso tyrimo metodiką, Kauno miesto savivaldybės vaikų globos namų atvejo pagrindu;
5. Ištirti institucinės vaikų globos pertvarkos vyksmą Kauno miesto savivaldybės vaikų globos namuose, šių namų socialinių darbuotojų ir globotinių požiūriu.

Rengiant baigiamąjį magistro projektą, naudoti šie metodai: mokslinės literatūros vaiko globos ir institucinės vaikų globos pertvarkos tematika studijavimas ir analizė; teisinių dokumentų analizė; interviu. Taikant mokslinės literatūros analizės metodą išanalizuota institucinės vaikų globos pertvarkos samprata bei priežastys, išskirti institucinės vaikų globos pertvarkos etapai. Pasitelkus teisinių dokumentų analizę išanalizuotas institucinės vaikų globos pertvarkos reglamentavimas tarptautinių ir nacionalinių dokumentų kontekste. Taikant interviu metodą su Kauno savivaldybės vaikų globos namų socialiniais darbuotojais ir globotiniais surinkti duomenys apie institucinės vaikų globos pertvarkos procesą, vykstantį jų įstaigoje. Empirinio tyrimo metu gauti duomenys buvo transkribuoti, susisteminti, analizuojami ir lyginami.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka anglų kalba, įvadas, 4 dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Įvadą sudaro mokslinis tyrimo aktualumas ir praktinis reikšmingumas, mokslinė tyrimo problema, probleminis klausimas, problemos ištirtumo lygis, objektas, tikslas, uždaviniai. Pirmame skyriuje atskleidžiami vaikų globos pertvarkos proceso teoriniai aspektai: apibūdinama vaikų globos situacija Lietuvoje; perėjimas nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų; analizuojamas institucinės vaikų globos pertvarkos procesas. Antrame skyriuje analizuojami institucinės globos pertvarkos teisiniai aspektai tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų kontekste. Trečiame skyriuje pristatoma vaikų globos situacija Lietuvoje remiantis statistiniais duomenimis ir procesai vykstantys institucinės globos pertvarkos metu. Ketvirtame skyriuje pristatoma empirinio tyrimo metodologija, pateikiama empirinio tyrimo analizė ir rezultatai. Apibendrinant darbą išskiriamos išvados ir rekomendacijos. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas ir priedai.

1. VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS PROCESO TEORINIAI ASPEKTAI

Šiame skyriuje atskleidžiami teoriniai vaikų globos pertvarkos proceso aspektai. Apibūdinama vaikų globos situacija Lietuvoje: išskiriamos vaikų globos rūšys atskleidžiant vaikų laikinosios ir nuolatinės globos ypatumus; apibrėžiamos globos formos išskiriant globos šeimoje, šeimynoje ir institucijoje bruožus. Pristatomas perėjimas nuo institucinės vaikų globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų Lietuvoje. Atskleidžiama institucinės vaikų globos pertvarkos (deinstitucionalizacijos) samprata, išryškunami skirtumai tarp institucinės vaikų globos pertvarkos ir institucijų likvidavimo ir perskirstymo į mažesnes įstaigas. Analizuojamas institucinės vaikų globos pertvarkos procesas išskiriant pertvarkos proceso etapus bei principus.

1.1. Vaikų globos situacijos Lietuvoje analizė

Sagatys (2006) vaiko teisę į globą šeimoje, priežiūrą ir šeimos ryšius išskiria kaip vieną iš plačiausiai tarptautinės bendrijos pripažįstamų vaiko teisių (Sagatys, 2006). Tačiau pasitaiko atveju, kai vaiko gyvenimas šeimoje, pažeidžia jo kitas teises ir vaiko biologinėje šeimoje jam sudarytos sąlygos yra nesuderinamos su tinkamomis gyvenimo ir ugdymo sąlygomis būtinomis normaliai vaiko raidai. Tokiais atvejais, kai vaiko tėvai dėl įvairių aplinkybių, tokių kaip priklausomybės nuo alkoholio ar psichotropinių medžiagų, ligos, nesirūpinimo vaiku, socialinių įgūdžių stokos ar piktnaudžiavimo tėvų valdžia negali pasirūpinti savo vaiku, tuomet kiekviena šiuolaikinė, socialiai jautri, teisiniais pagrindais besivadovaujanti valstybė turi pasirūpinti visaverte vaiko gerove ir atskirti vaiką nuo tėvų tam, kad apsaugotų vaiko interesus ir suteiktų visokeriopą pagalbą šeimai nustatant vaikui globą (rūpybą) (LR civilinis kodeksas, 2015).

Autorės Kvieskienė ir Pabedinskienė (2002) vaiko globą (rūpybą) apibrėžia kaip likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūrą, auklėjimą ir ugdymą, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymą ir palaikymą, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimą ir atstovavimą jiems (Kvieskienė ir Pabedinskienė, 2002, p. 48). Vaiko globos (rūpybos) procesas paliečia ne tik globojamą vaiką ir jo biologinę šeimą, tačiau atsiranda trečioji šalis – globėjas (rūpintojas), kuris turi ypatingą reikšmę tolimesnei vaiko raidai ir visam jo gyvenimui. Vaiko globos (rūpybos) atveju biologiniai vaiko tėvai išlaiko dalį įsipareigojimų savo vaikams, tokių kaip finansinis vaiko išlaikymas ar teisė matytis su savo vaiku, kai tai nedaro žalos globojamam vaikui, tačiau visi įsipareigojimai dėl vaiko tolimesnės gerovės tenka jo globėjams (rūpintojams).

Laitman ir kt. (2011) autorių teigimu Lietuvoje yra išgalėjęs požiūris, kad tėvų valdžios apribojimas yra kraštutinė priemonė, kurios imamasi tik iki galo išnaudojus kitas galimas priemones, skirtas padėti šeimoms, kuriose auga nepilnamečiai vaikai. Paminėjama, kad ypač svarbu laiku atskirti vaiką nuo jį supančios neigiamos aplinkos, kurioje vyrauja prievarta, fizinis ar psichologinis smurtas,

kada tuo pačiu metu formuojasi vaiko asmenybė. Kaip teigia tyrėjai, vaikas neturi galimybių pats susidoroti su neigiamais dirgikliais, nes jo apsaugos garantas turėtų būti jo tėvai (Laitman ir kt., 2011). Taigi, kai tėvai dėl susiklosčiusių aplinkybių neatlieka ar negali atlikti savo pareigų, vaikas yra paimamas iš savo biologinės šeimos ir jam suteikiamos sąlygos pasinaudoti valstybine apsauga, kuri suteikia galimybę vaikui apsigyventi jam saugioje aplinkoje, kol vaiko šeimai teikiama pagalba ir vykdomi teisiniai procesai. Jeigu nustatoma, kad nėra galimybių vaikui tinkamai gyventi ir vystytis jo biologinėje šeimoje ar pas artimus giminaičius, tuomet vaikui nustatoma viena iš globos rūšių – laikinoji arba nuolatinė globa. Pagal LR Civilinį kodeksą (2015) laikinoji vaiko globa apima be tėvų globos likusio vaiko priežiūrą, auklėjimą šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Laikinosios globos metu atstovaujama globojamo vaiko teisėms ir teisėtiems interesams, stengiamasi vaiką ginti jo mokymosi ir gydymo, teisėsaugos institucijose ar kitose įstaigose. Laikinosios globos tikslas – gražinti vaiką į jo biologinę šeimą, globoti, auklėti ir atstovauti vaiko interesus ne ilgiau kaip dvylika mėnesių, o per tą laiką teikti vaiko biologinei šeimai socialines paslaugas. Nuolatinė vaiko globa paskiriama be tėvų globos likusiam vaikui arba kai jis dėl esamų sąlygų negali gyventi šeimoje. Kai vaikas paimamas iš savo biologinės šeimos, vaikui sudaromos sąlygos gauti globos paslaugas šeimoje, šeimynoje arba vaikų globos institucijoje (LR civilinis kodeksas, 2015).

Sėkminga vaiko globa yra ypač svarbi vaikui, kaip besiformuojančiai asmenybei, dėl šių priežasčių yra ypač svarbu sudaryti tinkamas aplinkos sąlygas vaiko asmenybei vystytis: užtikrinti vaiko fizinį ir psichinį saugumą; rūpintis vaiko sveikata ir mokymusi; spręsti klausimus, susijusius su vaiko interesais, bendradarbiaujant su skirtingomis institucijomis; netrukdyti vaikui bendrauti su biologiniais tėvais; puoselėti ryšius su vaiko artimais giminaičiais; rūpintis vaiko turiningu laisvalaikiu; rengti vaiką savarankiškam gyvenimui. Kaip nurodoma LR civiliniam kodekse (2015), vaiko aplinkos sąlygos jo globos kontekste apibrėžiamos kaip globos formos, kai vaikui po paėmimo iš jo biologinės šeimos sudaromos sąlygos būti globojamam šeimoje, šeimynoje ar institucijoje (LR civilinis kodeksas, 2015).

Kvieskienės (2003) teigimu, šeima yra unikali socialinė institucija, nes čia atsiranda gyvybė, individas tampa visuomenės nariu, išmokstama tokių esminių gyvenimo vertybių kaip: šeimos vertė; šeimos funkcijų pažinimas; mamos, tėčio, brolių, seserų, senelių ir kt. šeimos narių modeliai; pareigos ir kt. Todėl vaiko globos kontekste šeima, o ne institucija turėtų turėti prioritetą skiriant globojamam vaikui jo globos formą. Kai vaikui nustatoma globa (rūpyba) fizinio asmens šeimoje, tokiu atveju vaiko globėju (rūpintoju) paskiriamas fizinis asmuo. Kitais atvejais, kai vaikas globojamas šeimynoje ar globos institucijoje, vaiku rūpinasi juridinis asmuo – šeimyna arba socialinės globos įstaiga. Pūro, Šumskienės ir Adomaitytės-Subačienės (2013) teigimu, viena iš didžiausių šiandieninės Lietuvos socialinės politikos ydų yra iš sovietmečio paveldėta institucinė globa. Goffman'as (1969) patvirtina, kad gyvenimas socialinės globos įstaigose pasižymi savita „institucine kultūra“, kurios pagrindiniai požymiai yra žmogaus nuasmeninimas, griežta tvarka, grupinė priežiūra ir socialinis nuostolis. Genienės

ir Šumskienės (2015) teigimu, „stacionarios globos įstaigų sistema Lietuvoje yra apgyvendinimo tipo socialinių paslaugų monopolininkė. Tai didelė, paini ir galinga sistema, organizuojama ir valdoma racionaliai ir biurokratiškai. O bendruomeninės paslaugos, susijusios su stacionarios globos alternatyva, yra menkai išvystytos tiek prieinamumo, tiek pasiūlos, tiek kokybės požiūriu. Iki šiol tai buvo pavienės, „iš apačios į viršų“ kylančios, menkai politinės valios paliestos iniciatyvos“ (Genienė ir Šumskienė, 2015, p. 75). Kiti autoriai pažymi, kad padidėjęs vaikų globos poreikis ne jų gimtosiose šeimose, didelė vaikų dalis institucinėse globos įstaigose bei silpnos alternatyvios globos formų tradicijos – tai Centrinės ir Rytų Europos vaikų globos sistemos bruožai (Laklija, 2011, p. 1). Taigi tėvų globos netekęs vaikas yra įtraukiamas į Lietuvoje veikiančią biurokratinės globos sistemą, kuri teoriškai suteikia galimybę vaikui būti globojamam šeimoje, tačiau didžiajai jų daliai realių sąlygų užtikrinti alternatyvią globą šeimoje nėra dėl menkai išvystytos bendruomenėje teikiamų globos paslaugų sistemos Lietuvoje.

1.2. Perėjimas nuo institucinės vaikų globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų

Visuomenėje vykstantys socialiniai pokyčiai lėmė institucinės pertvarkos sistemos perėjimą prie bendruomenėje teikiamų paslaugų poreikio jau po Antrojo pasaulinio karo. Kaip teigia Dunajevus (2009), „Antrasis pasaulinis karas iš esmės sukrėtė Vakarų visuomenes ir „paplovė“ iki karo egzistavusią institucinę struktūrą“ (p. 54). Europoje vyravusių institucinių režimų vietą užėmė gerovės valstybės reformos, kurių dėka buvo stengiamasi reformuoti politiką įtraukiant piliečius į socialinių problemų sprendimą, kuris turi stiprų vertybinį pagrindą, todėl ilgai besivystanti socialinė politika palietė ir našlaičius, kurie buvo institucinės globos aparato įkaitai tad buvo pradėti institucinės vaikų globos pertvarkos procesai.

Institucinės vaikų globos pertvarkos poreikis atsiskleidžia tokių autorių kaip Bowlby (1966) Bowlby (1977), Ainsworth (1967), Ainsworth (1979), Glebuviene (1977) darbuose, kuriuose per prieraišumo teorijos prieigas aiškinama tolimesnė vaiko raida, kai dar kūdikystėje ir vaikystėje nebuvo artimo santykio su globėju. Taigi teorijos pagrindu išskiriamos artimų santykių su motina (ar kitu asmeniu, globojančiu vaiką) nutraukimo pasekmės tolimesnei vaiko raidai, nes vaiko globėjas yra pirmasis asmuo, kuris reprezentuoja jam socialinę aplinką, kas turi įtakos vėlesniems vaiko socialiniams santykiams ir jo socialinei raidai. Kaip teigia Čekuolienė: „svarbus prieraišumo teorijos duomenų šaltinis – sukauptos žinios apie tai, kas įvyksta, kai kūdikis auga be motinos, kūdikių namuose, arba kai jo kontaktai su motina dėl tam tikrų priežasčių (hospitalizacijos, laikino atskyrimo) sutrikdomi“ (Čekuolienė, 1991, p. 3). Autorių teigimu, vaiko raida sutrinka nesant prieraišumo santykiui su vaiku artimu asmeniu, kas ypač atsiskleidžia instituciniuose vaikų globos namuose, kai tarp vaiko ir globos namuose dirbančio personalo nesiformuoja ryšys dėl aplinkos sąlygų. Dėl šių priežasčių institucinių vaikų globos namų globotiniai buvo įtraukti į įvairius tyrimus, kuriuose buvo tiriami prieraišumo

sutrikimai vaikams, kurie patyrė atskyrimą nuo tėvų ir nepatyrė prieraišumo instituciniuose vaikų globos namuose, kas praktiškai įrodo institucinės vaikų globos pertvarkos poreikį ir būtinybę.

Tačiau po Antrojo pasaulinio karo vykstantys socialiniai pokyčiai pasaulyje, kurie yra susiję su vaikų globos situacijos gerinimu, Lietuvą pasiekė tik po nepriklausomybės. Žalimienės ir Lazutkos (2009) teigimu: „po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje vykstantys socialinės globos paslaugų organizavimo ir finansavimo pokyčiai rodo mišrios globos ekonomikos įsitvirtinimo tendenciją. Į socialinės globos paslaugų sritį įtraukiant rinkos elementus, ima konkuruoti paslaugų teikėjai, o tai skatina gerinti paslaugų kokybę, mažinti jų kainas, užtikrina didesnę paslaugų pasirinkimą. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje pradėta kurti šiuolaikinė socialinės globos sistema per palyginti trumpą laikotarpį spėjo patirti gana didelius pokyčius: nuo sovietiniu laikotarpiu gyvavusio centralizuoto socialinės globos modelio, pagrįsto valstybiniu reguliavimu, buvo pereita prie decentralizuotos socialinės globos paslaugų sistemos, o pastaruoju metu joje, kaip ir kitų Europos šalių socialinės globos paslaugų sistemose, įsigali rinkos principai. Šie pokyčiai pirmiausia sietini su finansavimo sistemos pertvarkymu“ (Žalimienė ir Lazutka, 2009, p. 1). Tačiau pastaruoju metu įsigalint vis stipresniam vertybiniam pagrindui, kuris ragina imtis pokyčių didelio institucinės globos paplitimo plotmėje, Europos valstybės pasižadėjo plėtoti naujos kokybės pakaitalą globos įstaigoms. Taip pat buvo įrodytas institucinės žalos poveikis bei žmogaus teisių pažeidimai didelėse institucinėse globos įstaigose, kas paskatino imtis permainų kartu naudingiau ir protingiau panaudojant valstybės išteklius, taip buvo padėtas pamatas institucinės globos pertvarkai, kitaip tariant – deinstitutionalizacijai.

UNICEF (2010) deinstitutionalizaciją apibrėžia kaip „visas planuojamos paslaugų transformacijos, globos įstaigų apimčių mažinimo ir (arba) uždarymo procesą, kartu sukuriant įvairias kitas vaikų globos paslaugas, kurios reglamentuojamos pagal teisėmis pagrįstus ir į rezultatus orientuotus standartus“ (p. 6). NVO vaikams konfederacija (2015) institucinę vaikų globos pertvarką apibendrina kaip „sisteminį, paremtą politine valia pokytį, kurio galutinis rezultatas yra sumažėjusi priklausomybė nuo institucinės globos ir padidėjęs priėjimas prie paslaugų, kurių tikslas yra išlaikyti vaikus jų biologinėse šeimose ir jų bendruomenėse“ (NVO vaikams konfederacija, 2015, p. 18). Kaip teigia Dunajevs (2012), deinstitutionalizacija suvokiama kaip institucijų panaikinimas, išardymas, nesteigiant naujų tokio pat pobūdžio institucijų. Autorius išskiria tris deinstitutionalizacijos sampratas:

- deinstitutionalizacija, kaip paslaugų teikimo organizavimo pokytis;
- antroji deinstitutionalizacijos samprata pabrėžia žmogaus teises ir jų užtikrinimo priemonės, kai išryškintas žmogaus teisių aspektas, tačiau kovojant už žmogaus teises, su jų pažeidimais ir pasirenkant priemones joms užtikrinti pamirštami atitinkamų paslaugų teikimo organizavimo klausimai;
- trečioji deinstitutionalizacijos samprata nėra tiesiogiai susijusi su paslaugų teikimo organizavimu, bet yra neoinstitucionalizmo (socialinės teorijos) sąvoka. „Neoinstitucionalizme

deinstitutionalizacija yra atskiras institucinio (taisyklių, kurios nurodo, kas, ką, kada ir kaip gali ir ko negali daryti (Offe 2006; Ostrom & Crawford 1995)) pokyčio atvejis, kai esama institucinė / taisyklių struktūra yra išardoma ir nepakeičiama nauja“ (Dunajevus, 2012, p. 2).

Dunajevus (2011) teigia, kad „deinstitutionalizacijos procesas apima paslaugų gavėjų veiksmų ir galimybių aibę ribojančių institucijų naikinimą, jas keičiant institucijomis, kurios praplečia paslaugų gavėjų veiksmų ir galimybių aibę. Taip atsiranda institucijos, kurios pripažįsta paslaugų gavėją kaip asmenybę, šeima yra pripažįstama kaip paslaugų teikėjas, siekiant užtikrinti socialinės rizikos asmenų gyvenimo kokybę vystomos bendruomeninės paslaugos, kuriomis siekiama sudaryti kiek įmanoma daugiau galimybių asmeniui gyventi jo aplinkoje“ (Dunajevus, 2011, p. 95). Todėl galima teigti, kad tai tam tikras paslaugų organizavimo pokytis, kai didelės įstaigos pakeičiamos mažesnėmis, bendruomenėse veikiančiomis įstaigomis. Tačiau svarbu pabrėžti, kad yra ypač didelis skirtumas tarp institucijų likvidavimo ir institucinės vaikų globos pertvarkos.

Buster (2012) teigia, kad skubotas institucijų uždarymas neturint aukštų globos alternatyvų gali būti labai pavojingas vaikams ir net įstumti juos į dar didesnius teisių pažeidimus. Sprendimas perkelti vaiką iš įstaigos į naują vietą yra subtilus perėjimas, reikalaujantis kruopštaus pasirengimo. Vienas parinkimas netinka visiems vaikams. Kiekvienas vaikas turi individualius poreikius ir unikalias gyvenimo istorijas. Reikalingas nuodugnus vertinimas ir konsultacijos su visais dalyvaujančiais subjektais. Pūro (2012) teigimu, institucinė vaikų globos pertvarka nėra „kosmetinis“ procesas, kurio metu vykdant elementarias, paviršutiniškas ir akivaizdžiai matomas procedūras, tokias kaip gyvenamųjų patalpų remontas, yra nepaliečiama problemos esmė ją užmaskuojant. Autoriaus teigimu vaikams reikia ne sterilios aplinkos, o šeimos. Tad vykdant institucinę vaikų globos namų pertvarką yra būtinas holistinis žmogaus teisių užtikrinimo modelis, kuriuo siekiama visais įmanomais būdais keisti nusistovėjusį modelį į vaiko naudą (Pūras, 2012).

Tyrėjai Ivanova ir Bogdanov'as (2013), atlikę tyrimus deinstitutionalizacijos tematika Bulgarijoje, taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad neužtenka uždaryti dideles vaikų institucinės globos įstaigas, ir tai įvardijo kaip politinį procesą, kuris reformuoja visą globos sistemą šalyje, sumažinant nusistovėjusią institucinės globos sampratą. Autorių nuomone, itin svarbu ne tik didinti bendruomenines paslaugas, plėsti infrastruktūrą šeimos paslaugų pagrindu, bet ir stengtis vaikus išlaikyti jų biologinėse šeimose, suteikti pagalbą jų tėvams ir bendruomenei. Ivanovos ir Bogdanov'o (2013) nuomone, institucinės globos pertvarka – tai ilgas ir daug etapų apimantis procesas, kurio sėkmingam įgyvendinimui būtinas skirtingų sistemų derinimas (Ivanova ir Bogdanov, 2013).

Kaip teigiama NVO vaikams konfederacijos (2015), institucinės vaikų globos pertvarkos suvokimas neleidžia procesui vykti tik institucijų lygmeniu, kai vaikai iš didelių globos namų perkeliama į mažesnes institucijas netobulinant esminių dalykų, tokių kaip darbo metodai ar teikiamų paslaugų turinys. „Mažesnių, bendruomeninio tipo institucijų kūrimas reiškia ne tik mažesnę pačios institucijos

plotą. Tai taip pat yra skirtingas darbo su vaikais globoje turinys“ (NVO vaikams konfederacija, 2015 p. 19). Institucinės vaikų globos pertvarkos tinkamas supratimas suteikia galimybę realizuoti pertvarkos idėjas tinkamai pasirinkti kryptį ir organizuoti pertvarką vietiniu lygmeniu sukuriant sistemą, kaip padėti tėvų globos netekusiam vaikui, dėl ko uždaromos didelės institucinės vaikų globos įstaigos, o ne atvirkščiai.

Costa (2012) išskiria, kad vaikų globos reforma siekiama sumažinti priklausomybę nuo institucinės ir stacionarios globos, didinant globą ir paslaugas šeimos ir bendruomenės aplinkoje; užkirsti kelią vaikų atskirymui nuo tėvų, teikiant tinkamą paramą vaikams, šeimoms ir bendruomenėms; plėtoti tinkamą paramą ir pagalbą asmenims, paliekantiems globą (tiek institucinę, tiek išeinantiems iš globėjų šeimų ar šeimynų), užtikrinant šių asmenų socialinę įtrauktį ir sklandų perėjimą iš globos į savarankišką gyvenimą bendruomenėje.

Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos (2012) apibrėžia bendruomenėje teikiamų paslaugų ar bendruomenėje teikiamos globos sąvokas nurodant, kad tai įvairios paslaugos, kurios suteikia asmeniui galimybę gyventi ir dalyvauti bendruomeniniame gyvenime, vaikų atžvilgiu augti šeimoje ją paremiant ir apsaugant vaiką nuo poreikio augti institucinėje globos įstaigoje atskiriant jį nuo artimųjų giminaičių. LR SADM (2014) nurodo, kad bendruomeninės paslaugos tai alternatyvios institucinei globai įvairių formų ir rūšių, aukštos kokybės bendruomenėje teikiamos socialinės, sveikatos priežiūros, švietimo, kultūros ir kt. paslaugos, kurios užtikrina asmens galimybę gyventi bendruomenėje ir gauti joje specializuotą pagalbą, atitinkančią individualius asmens ar šeimos poreikius, vaikui – augti šeimos aplinkoje, bei skatina paslaugos gavėjų savarankiškumą, visapusišką dalyvavimą bendruomenėje ir socialinę įtrauktį.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad tvarus perėjimas nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų turėtų būti kiekvienos valstybės socialinės politikos srities siekiamybė vykdant institucinę vaikų globos pertvarką ir yra itin svarbus kokybiškas pertvarkos proceso vykdymas, nes pertvarkos proceso tikslinė grupė yra besiformuojančios asmenybės – vaikai, kurie asmeniškai yra patyrę institucinę globą ir jos teikiamus išgyvenimus ir yra jautrūs institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vykdymui.

1.3. Institucinės vaikų globos pertvarkos procesas

Siekiant pradėti vykdyti institucinės globos pertvarką prieš pradedant procesą yra būtinos strateginės gairės, kurios būtų pirmieji deinstitutionalizacijos pokyčių ženklai, tačiau žinant nemažai bandymų įgyvendinti panašius procesus, tokių gairių transformavimas į politinius sprendimus galėtų reikšti, kad pokyčiai yra įmanomi ir pradedami (Poviliūnas, 2014), tad Europos ekspertų grupė (2012) perėjimo nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų klausimais išleido bendrąsias Europines gaires kuriose nurodoma, kad institucinės vaikų globos pertvarkos metu yra sąmoningai

vengiama taikyti nuoseklų veiksmų sekos metodą ir apibrėžiami skirtingi proceso elementai atskleidžiant tarpusavio ryšį. Gairės nėra nurodomojo pobūdžio, tačiau jomis vadovaujantis pagal atliktą situacijos įvertinimą nuo pradžios kuriama pertvarkos reforma ir vadovaujamas veiksmų planu (Europos ekspertų grupė, 2012).

Pagal „Europos Sąjungos fondų panaudojimo perėjimui nuo institucinės prie bendruomeninės globos priemonių rinkinį“ (2012), yra išskiriamos trys sritys, kurias apima institucinės globos pertvarkos procesas:

1. „aukštos kokybės, individualiai pritaikytų bendruomeninių paslaugų, įskaitant paslaugas, skirtas užkirsti kelią institucionalizavimui, kūrimą, ir išteklių perkėlimą iš ilgalaikės stacionarios globos institucijų į naujas paslaugas, siekiant užtikrinti ilgalaikį jų tvarumą;
2. planinį ilgalaikės stacionarios globos institucijų, kuriose gyvena vaikai, neįgalieji (įskaitant asmenis su protinės sveikatos problemomis) ir pagyvenę žmonės, atskirti nuo visuomenės, kuriems taikomi netinkami globos ir paramos standartai, ir kur jie dažnai negali naudotis savo žmogaus teisėmis, uždarymą;
3. užtikrinimą, kad pagrindinės paslaugos, kaip antai švietimas ir mokymas, užimtumas, namų ūkis, sveikata ir transportas, taptų visiškai prieinamos visiems vaikams ir suaugusiesiems, kuriems reikalinga pagalba“ (Europos ekspertų grupė, 2012).

Institucinės globos pertvarkos procesas yra ilgalaikis procesas, kurio sėkmingam įvykdymui būtinas nuoseklumas – etapai. Gvaldaitė ir Šimkonytė (2016), remiantis tyrėjos Leonos L. Bachbrach deinstitutionalizacijos samprata, išskyrė tris institucinės vaikų globos pertvarkos proceso etapus:

1. Klientų išleidimą iš stacionarių įstaigų;
2. Klientų siuntimą į alternatyvias paslaugas teikiančias įstaigas;
3. Bendruomeninių paslaugų plėtojimą (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016, p. 4).

Leona L. Bachbrach (1996) deinstitutionalizaciją apibrėžė kaip procesą, kai didelės stacionarios įstaigos yra keičiamos mažesnėmis, ne tokiomis izoliuotomis, bendruomeninėmis paslaugomis grįstomis organizacijomis. Autorė nurodo, kad formuojama ir įgyvendinama politika turi apimti visus tris etapus (Bachbrach, 1996).

Tačiau institucinės vaikų globos pertvarkos proceso etapai turi remtis ir tam tikrais principais, kurie parengti remiantis pasauline praktika – deinstitutionalizacijos patirtimi jau ją vykdžiusiose šalyse. Mansell, Knapp, Beadle-Brown, Beecham (2007) atliko tyrimą institucinės pertvarkos tema, kuriame buvo analizuojamos 28 Europos Sąjungos šalys ir nustatyta optimaliausia perėjimo nuo didelių institucinių globos įstaigų prie bendruomenėje teikiamų paslaugų sistema. Šio tyrimo dėka buvo išgrynintos pagrindinės problemos ir iššūkiai bei išskirti principai, kurie turėtų atlikti svarbų vaidmenį bei palengvinti šalies, vykdančios institucinės globos pertvarką tikslą.

Mansell ir kt. (2007) teigė, kad institucinės globos pokyčiai turi vykti vadovaujantis „iš apačios į viršų“ principu:

- procesas turėtų būti pradamas nuo klientų poreikių išgryninimo ir jų įtraukimo į visus planavimo etapus;
- institucinės sistema reguliuojama taip, kad būtų maksimaliai sumažintas naujų asmenų patekimas į globos įstaigas;
- bendruomeninių paslaugų plėtojimas, infrastruktūros kūrimas;
- finansinių išteklių ribojimas institucinės globos įstaigoms su siekiu jas uždaryti;
- institucinės pertvarkos proceso stebėjimas ir kontroliavimas, norint išsikeltiems tikslams pasiekti;
- visuomenės požiūrio formavimas.

Bendrosiose Europinėse gairėse dėl perėjimo nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų (2012), išskiriami deinstitucionalizacijos strategijos komponentai:

- vertybės ir principai;
- institucinės ir šeimos atskyrimo prevencinės priemonės, kartu su priemonėmis, kuriomis remiamasi perėjimo nuo institucinės globos prie šeimose bendruomenėje teikiamomis paslaugomis;
- priemonės skirtos gerinti vaikų apsaugos, socialinės globos, sveikatos ir švietimo sistemų veikimą;
- priemonės skirtos darbiniam įgūdžiams gerinti;
- priemonės, užtikrinančios vienodas galimybes naudotis universaliomis paslaugomis įskaitant sveikatos apsaugą, švietimą, būstą ir transportą;
- socialinės integracijos ir kovos su skurdu priemonės;
- kokybės standartų nustatymas nacionaliniu lygmeniu ir veikianti paslaugų teikimo tikrinimo sistema;
- sąmoningumo ugdymo veikla;
- teisinės sistemos būtini pakeitimai skirti strategijos įgyvendinimui;
- finansinės priemonės, kuriomis remiamas strategijos įgyvendinimas.

Taigi institucinės vaikų globos pertvarkos procesas apima tris veiksmų krypčių grupes: veiksmų kryptis vaikams ir šeimoms; veiksmų kryptis visuomenės švietimo srityje; veiksmų kryptis vykdant tarpinstitucinį, tarpžinybinį, ir tarpsektorinį bendradarbiavimą.

Institucinės vaikų globos pertvarkos procesas tai visuminio požiūrio reikalaujantis reiškinys, kurio sėkmingam įgyvendinimui turi būti įtraukti visi reikalingi komponentai, kurie apima: socialinę politiką; šeimos politiką; socialinę apsaugą ir kt., kurie išryškina nuoseklaus institucinės vaikų globos pertvarkos

proceso svarbą, etapų veiksmų planavimą, koordinavimą ir kontrolę. Kaip galima matyti, proceso kontrolė yra kokybiškos pertvarkos dalis, tą patvirtina ne tik tokie autoriai kaip Pūras, kuris teigia, kad „tai turėtų užtikrinti proceso veiksmingumą, jis turi būti įgyvendinamas atskaitomumo principu, kuris turi būti grindžiamas abipusių santykių supratimu, tarp valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės. Visa tai yra būtina, siekiant sėkmingos paslaugų plėtros, kuriomis įgyvendinama alternatyvos vaikų institucinei globai kūrimas“ (Pūras, p. 30), bet ir Europos ekspertų grupė (2012) Europos Sąjungos fondų panaudojimo perėjimui nuo institucinės prie bendruomeninės globos priemonių rinkinyje nurodo, kad stebėsenos komitetas turi sudaryti vadovaujančios institucijos ir kitos su vaikų globa susijusios organizacijos dalyvaujančios pertvarkos procese, taip pat turi būti priimamos.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvų globos netekusiam vaikui Lietuvoje teikiama globa (rūpyba) nustatant laikiną arba nuolatinę globą institucijos principu veikiančiuose globos namuose, kas žalingai veikia vaiko vystymąsi ir tik retesniais atvejais vaikas globojamas šeimynoje ar šeimoje. Institucinė vaikų globos pertvarka yra paremta Lietuvos ir užsienio autorių tyrimų duomenimis, įrodančiais, kad institucinė globa negrįžtamai žaloja vaikus, o globa šeimoje ar bendruomenėje teikiamos paslaugos teikia geriausius rezultatus. Dėl minėtų priežasčių turi būti siekiama, kad pertvarkos procesas būtų atliekamas vadovaujantis etapais ir principais, kurie užtikrintų kokybišką proceso vykdymą, nes institucinės vaikų globos pertvarkos dalyviai yra vaikai, kurie pergyvena visus pokyčius asmeniškai.

2. INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS VYKDYMO REGULIAVIMAS TARPTAUTINIŲ IR NACIONALINIŲ TEISĖS AKTŲ KONTEKSTE

Šiame skyriuje analizuojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, kurie reguliuoja institucinės vaikų globos pertvarkos vykdymą Lietuvoje. Pristatomos vienos svarbiausių visapusiškas vaiko teises ginančios JT vaiko teisių konvencijos pagrindinės idėjos, išskiriamos alternatyvios globos politikos ir praktikos kryptys numatytos JT Generalinės Asamblėjos patvirtintose alternatyvios globos vaikams gairėse, Europos Komisijos dokumentai rekomenduojantys institucinės globos plėtos stabdymą. Išskiriamos 2014 metais LR SADM priimto įsakymo „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“ pagrindinės idėjos, kuriomis vadovaujamosi vykdant institucinę vaikų globos pertvarką Lietuvoje.

2.1. Tarptautiniai teisės aktai, reguliuojantys institucinės vaikų globos pertvarkos vykdymą

Vaikas yra nepilnametis asmuo, kuris pats asmeniškai negali priimti sprendimų lemiančių tolimesnį jo gyvenimą ir juo labiau būti už tuos sprendimus atsakingas. Dėl šių priežasčių svarbų vaidmenį vaiko gyvenime atlieka jo tėvai ar globėjai, kurie yra už jį atsakingi iki kol vaikas pats savarankiškai gali pasirūpinti savimi. Tačiau kiekvienas vaikas yra svarbus ne tik savo tėvams (globėjams), bet atsakomybę už jį prisiima ir jo teises gina valstybė kurioje vaikas gyvena, taip pat jo labai yra priimami tarptautiniai dokumentai. Kaip teigia Vitkauskas (2009), vaikų globą reglamentuojančiais teisės aktais siekiama užtikrinti sąlygas vaikui augti šeimoje, plėtojant ir vystant socialinės pagalbos šeimai infrastruktūrą.

Vienas iš svarbiausių vaiko teises ginančių dokumentų, taip pat ir tada kai vaikas netenka tėvų globos, tai Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1959 metais priimta Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija (toliau – JT Vaiko teisių deklaracija). JT Vaiko teisių deklaracijoje nurodomas siekis, kad vaikai turėtų laimingą vaikystę ir savo pačių bei visuomenės labui, naudotųsi dokumente numatytais teisėmis ir laisvėmis. Dokumente išskirta dešimt pagrindinių principų, kuriais vadovautis ir jų laikytis ragina vaikų tėvus, atskirus asmenis, savanoriškas organizacijas, vietos valdžios organus ir nacionalines vyriausybes. Kaip teigia antrasis JT Vaiko teisių deklaracijos (1959) principas: „įstatymu ir kitokiomis priemonėmis vaikui turi būti garantuota ypatinga apsauga ir suteikiamos galimybės ir sąlygos sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protišcai, doroviškai, dvasiškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime“. Taigi, nepriklausomai nuo to kas yra vaiko globėjas, vaikui netekusiam tėvų globos, turi būti suteikiama galimybė pilnavertiškai vystytis, ko praktiškai neįmanoma įgyvendinti jeigu valstybėje vyrauja institucinė vaikų globos sistema.

Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1989 metais priimtoje Vaiko teisių konvencijoje (toliau – Vaiko teisių konvencija), kurią ratifikavusios valstybės prisiima atsakomybę vykdyti Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintus punktus, išskiriama, kad vaiko teises reikia ypač ginti ir nuolat gerinti vaikų padėtį visame pasaulyje. Lietuva Vaiko teisių konvenciją ratifikavo 1995 metais. JT Organizacija Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje paskelbė, jog vaikai turi teisę būti ypač globojami ir remiami vadovaujantis įsitikinimu, kad šeimai kaip pagrindinei visuomenės ląstelei ir natūraliai visų jos narių, ypač vaikų, augimo ir gerovės aplinkai, turi būti suteikta reikiama apsauga ir pagalba, kad ji galėtų prisiimti visas pareigas visuomenei. Dokumente pripažįstama, jog vaikas visapusiškai ir harmoningai vystytis gali tik augdamas šeimoje, jausdamas laimę, meilę ir supratimą. Vaikui netekus tėvų globos konvenciją ratifikavusios valstybės įsipareigoja teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgdamas į jo tėvų, globėjų ar kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui imasi atitinkamų teisinių ir administracinių priemonių (JT vaiko teisių konvencija, 1989).

2010 metais JT Generalinės Asamblėjos patvirtintame dokumente alternatyvios globos vaikams gairės (Guidelines for the Alternative Care of Children) skirtų vaiko teisių konvencijos sustiprinimui susijusių su vaiko gerove ir apsauga kuriems kyla rizika arba yra atimta tėvų globa, išskiriami pagrindiniai principai, kurie orientuoti vaiko ir šeimos gerovei bei alternatyvios globos politikai ir jos galimybių plėtimui numatant praktines kryptis. Dokumente akcentuojama, kad turi būti siekiama išlaikyti vaikus šeimose, suteikti pagalbą šeimoms po vaiko paėmimo su tikslu vaiką grąžinti į jo biologinę šeimą, o jeigu to nepavyksta pasiekti, tuomet rasti kitą globos būdą vaikui, kuris skatintų darnų vaiko vystymąsi. Pasak alternatyvios globos vaikams gairių autorių, valstybės turi būti skatinamos siekti alternatyvios globos formų atsižvelgiant į ekonomines, socialines ir kultūrinės sąlygas, tačiau vaiko gerovės turi siekti visa šalies socialinė politika, pilietinė, visuomenė bei privatus sektorius (JT alternatyvios globos vaikams gairės, 2010).

Vaikų gerovės puoselėjimo idėja yra plačiai paplitusi ir tarp įvairių NVO, kurios buriasi į organizacijų tinklus ir skatina visą Europą atsižvelgti į šiuolaikines vaikų problemas. Viena iš tokių organizacijų yra „Eurochild“, kuri vienija trisdešimt penkių skirtingų Europos šalių organizacijas ir asmenis bendradarbiauti siekiant pagerinti gyvenimo kokybę vaikams ir jaunimui. „Eurochild“ siekia, kad visi vaikai augtų laimingi, sveiki, pasitikintys savimi ir, kad būtų atsižvelgta į vaikų teises. Minėta organizacija vadovaudamasi Vaiko teisių konvencija ir kitais tarptautiniais dokumentais 2014 m. išleido ataskaitą „Deinstitucionalizacija ir kokybiška alternatyvi globa vaikams Europoje“, kurioje teigiama, kad perėjimas nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų (deinstitucionalizacija) yra skubus ES veiksmų prioritetas, todėl rengia ataskaitas, kurių dėka didina informuotumą apie netinkamą institucinių vaikų globos poveikį vaikams, skatindama atlikti išsamias sistemos reformas šeimoms ir vaikams teikiant paslaugas bendruomenėje.

2013 metais Europos Komisija išleido rekomendaciją „Investicija į vaikus: trūkumų ciklo nutraukimas“, kuri aiškiai ragino valstybes panaudoti struktūrinius fondus ir stabdyti institucinės globos plėtrą ir skatino plėsti kokybiškas bendruomenines paslaugas šeimoms ir vaikams. Po to Europos Komisijos rekomendaciją lydėjo ciklas kitų leidžiamų dokumentų, kurie ragina vadovautis neinstitutionalizacijos politika kaip prioritetą panaudojant struktūrinius Europos Regioninės plėtros fondus. Nauja politika yra impulsas pasiekti vaikų paslaugų transformaciją visoje Europoje (Eurochild, 2014).

2.2.Nacionaliniai teisės aktai, reguliuojantys institucinės vaikų globos pertvarkos vykdymą

Institucinė vaikų globos pertvarka Lietuvoje yra neatsiejama nuo valstybės leidžiamų įstatymų, nutarimų ir įsakymų, kurie tiesiogiai veikia pertvarkos procesus vykstančius valstybėje. Lietuvoje vaiko gerovės politika yra socialinės politikos dalis, kuri remiantis tarptautiniais dokumentais yra nusakyta trimis principais: vaiko teise į apsaugą, aprūpinimą ir dalyvavimą (LR seimo nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“, 2003).

Vaiko apsaugą užtikrinantys dokumentai Lietuvoje priimami iki šių dienų, dėl visuomenėje vykstančių socialinių pokyčių ir besikeičiančio požiūrio į kokybišką vaiko apsaugą. Kaip vieną iš svarbiausių įstatymų, numatančių tėvų globos netekusių vaikų globos ir įvaikinimo principus, globėjams ir įtėviams keliamus reikalavimus, Vitkauskas (2010) išskyrė LR Civilinį kodeksą ir jį lydinčius teisės aktus, pvz., „Vaiko globos organizavimo nuostatai“ (2002), „Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai“ (2007), „Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarka“ (2002) ir kt. (Vitkauskas, 2010).

Taip pat išskirtini ir kiti įstatymai susiję su vaikų apsauga: LR valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas (1994); LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996); LR socialinių paslaugų įstatymas (2006); LR šeimynų įstatymas (2010); LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011); LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007); LR vaikų išlaikymo fondo įstatymas (2006).

Visi paminėti teisės aktai yra orientuoti į vaikų apsaugą, tačiau institucinės vaikų globos sistemos reformos įgauna teisinį apipavidalinimą tik po 2003 m. LR Seimo nutarimu patvirtintos vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos (2003), kurioje numatyta vykdyti vaiko globos sistemos reformą, teikti prioritetą vaiko globai šeimoje bei tobulinti paramos sistemą našlaičiams ir tėvų globos netekusiems vaikams. Sekantis žingsnis puoselėjant institucinės vaikų globos sistemos reformos idėją Lietuvoje buvo 2007 metais, kai buvo patvirtintas LR vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano patvirtinimo“, kuriame buvo patvirtinta išsami vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija (žr. 1 priedas), tačiau

intensyvesni pokyčiai institucinėje vaikų globos sistemoje reorganizavimo strategijos laikotarpiu nebuvo įgyvendinami.

Po nepavykusių bandymų pradėti vykdyti institucinės globos pokyčius, 2014 metais Lietuvoje įsigaliojo LR SADM įsakymas „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“. Dokumente išskiriamas strateginis tikslas ir trys pagrindiniai tikslai bei uždaviniai jų įgyvendinimui pasiekti (pirmasis ir trečiasis tikslas tiesiogiai atliepia šio darbo tematiką). Strateginis institucinės globos pertvarkos tikslas – „kurti kompleksiskai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui, neįgaliajam ar jo šeimai (globėjams, rūpintojams) gauti individualias pagal poreikius paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, o kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje aplinkoje biologinėje, jos nesant – tėvių, globėjų šeimoje“ (LR SADM, 2014). Pirmasis minėto plano tikslas – užtikrinti darnią aplinką ir sąlygas kiekvienam vaikui (ir neįgaliam vaikui) augti savo šeimoje, o likusiems be tėvų globos vaikams augti globėjų, tėvių šeimoje ar šeimynoje ir gauti pagalbą bendruomenėje. Šio tikslo įgyvendinimui išskirti uždaviniai apima: kompleksinės pagalbos stiprinimą bendruomenėse; privačių asmenų, šeimų ir šeimynų iniciatyvų rėmimą globoti (rūpintis), įvaikinti vaikus ar teikti socialines paslaugas likusiems be tėvų globos, patiriantiems socialinę riziką, neįgaliems vaikams; kūdikių namų, be tėvų globos likusių vaikų namų, neįgalių vaikų globos namų pertvarkymą, kuriant institucinei globai alternatyvias bendruomenėje teikiamas paslaugas. Trečiasis tikslas – skatinti visuomenės vertybinių nuostatų kaitą, formuojant teigiamą visuomenės požiūrį į sistemos pertvarką, ir užtikrinti vykdomų procesų viešumą, autorių nuomone bus išpildomas visuomenės švietimu bei viešu aktualiomis temomis apibendrintų rodiklių pristatymu bendruomenėse, pertvarkos proceso stebėjimu ir vertinimu, bendruomenės įtraukimu į pertvarkos procesą, pertvarkos proceso išorinį ir vidinį vertinimą įtraukiant ekspertus, nevyriausybinės organizacijas, savivaldybes ir atliekant vertinamuosius kiekybinius bei kokybinius tyrimus (LR SADM, 2014).

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teises plačiai gina ne tik tarptautiniai, bet ir nacionaliniai Lietuvos dokumentai. Įvairių organizacijų susivienijimas tarptautiniu lygmeniu ir atliktų tyrimų rezultatai padarė didelį poveikį visoje Europoje, institucinės vaikų globos pertvarkos kontekste, ko pasekoje didelė dalis valstybių ėmėsi praktinių veiksmų vykdant reorganizaciją, tarp kurių yra ir Lietuva. Nors Lietuvoje institucinės globos pertvarkos vykdymas sunkiai skynėsi kelią, buvo priimami neefektyvūs įstatymai, kurie nepaskatino permainų dirbant su šeimomis, tačiau pastarųjų metų sprendimai, priimti įstatymai ir atlikti veiksmai padarė proveržį ir institucinės vaikų globos pertvarkos vykdymą pradėjo skirtingos šalies savivaldybės.

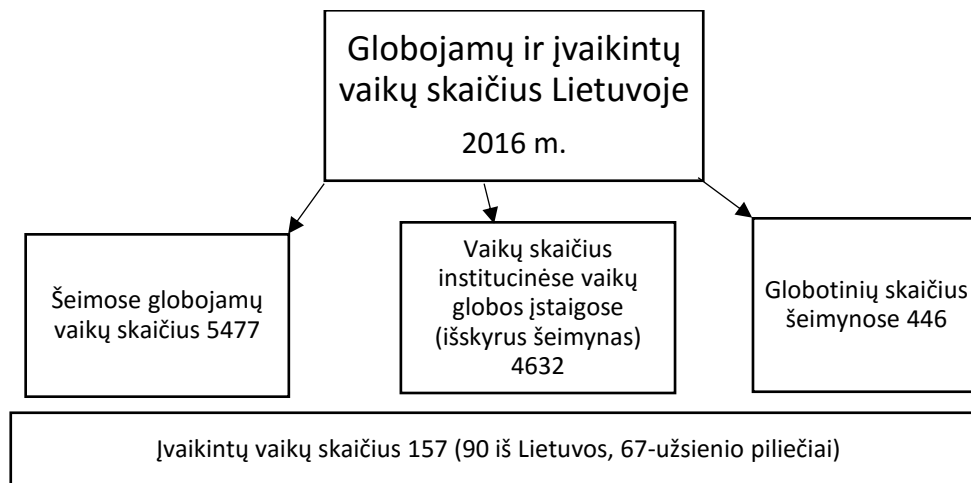
3. VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Siekiant atlikti institucinės vaikų globos pertvarkos proceso analizę Kauno mieste, šiame skyriuje tikslingai pristatoma tėvų globos netekusių ir globojamų vaikų statistika, rodikliai, kurie atskleidžia vaikų globos įstaigų mastą ir pobūdį Lietuvoje, išskiriamas socialinės rizikos šeimų skaičius, kuriose vaikai patiria potencialią riziką netekti tėvų globos. Pristatomas institucinė globos pertvarka Lietuvoje iškeliant strateginį tikslą, uždavinius, atskleidžiant tikslines grupes, bendruomeninių paslaugų kiekį bei veiksmų krypties grupes vykdant pertvarką institucinės vaiko globos (rūpybos) kontekste. Išskiriama Kauno miesto savivaldybės inicijuota ir vykdoma institucinė vaikų globos pertvarka ir įstaigų reorganizacija Kauno mieste.

3.1. Vaikų globos situacijos Lietuvoje rodikliai

Lietuvos statistikos departamento duomenimis Lietuvoje 2015 metais tėvų globos neteko 1837 vaikai, o 2016 metais – 2184 vaikai. Pastaraisiais metais šis skaičius buvo didžiausias vertinant paskutinius penkerius metus. Lyginant su kitomis apskritimis opiausia problema yra Kaune, kur tėvų globos netenka didžiausia vaikų dalis Lietuvoje, tačiau pastarajame mieste yra ir didžiausias globojamų vaikų skaičius šeimynose, kurį sudaro 102 vaikai, kai tuo tarpu kituose Lietuvos didmiesčiuose tokiuose kaip Vilnius ar Klaipėda šeimynose globojami tik 32 vaikai (20 vaikų Vilniuje, 12 vaikų Klaipėdoje). Pagal LR šeimynų įstatymą (2010), šeimyna yra pelno nesiekiantis juridinis asmuo, namų aplinkoje globojantis nuo 6 iki 12 vaikų. Kaip teigia Stražinskaitė ir Kvieskienė (2015) „šeimynas inicijuoja tradicinės šeimos ir jų aplinka yra artimiausia šeimai“ (p. 8), kas yra institucinės vaikų globos pertvarkos siekiamybė, kuriant sistemą, kurios dėka tėvų globos netekę vaikai galėtų gyventi bendruomenėje. Tad besiplečianti šeimynų sistema, yra pavyzdinė institucinės vaikų globos forma, kuri turėtų būti skatinama ir puoselėjama dėl savo pobūdžio ir vaikams teikiamų galimybių gyventi šeimoje ir bendruomenėje.

Lietuvoje institucinių vaikų globos namų įstaigų 2016 metais buvo 181, kurias apima: kūdikių namai; bendrojo lavinimo, specialiosios mokyklos ir specialiojo ugdymo centrai; globos namai vaikams ir jaunimui su negalia (pensionatai); socializacijos centrai (specialieji auklėjimo ir globos namai); valstybės (apskričių) vaikų globos namai; savivaldybių vaikų globos namai; visuomeninių organizacijų ir parapijų vaikų globos namai. Minėtose įstaigose kasmet gyvena per tris tūkstančius vaikų, o 2016 metais institucinėse globos įstaigose globos (rūpybos) paslaugas gavo net per keturis tūkstančius vaikų, kai tais pačiais metais gyvenančių bendruomenėje šeimyniniu principu veikiančiose šeimynose ar įvaikintų vaikų buvo kur kas mažiau (žr. 1 pav.) (Lietuvos statistikos departamentas, 2017). Didelis vaikų skaičius institucinėse globos įstaigose atspindi Lietuvoje vyraujančią socialinės atskirties ideologiją, tačiau net ir institucinės globos sistemoje išvelgiamas savitas jautrumas, kurį atskleidžia Lietuvoje gyvuojanti ir besiplečianti šeimynų sistema ir spartus institucinės globos pertvarkos procesas.

1 pav. Globojamų ir įvairintų vaikų skaičius 2016 m. Lietuvoje, remiantis 2017 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Vaikai į valstybės organizuojamą globą patenka dėl netinkamų sąlygų, auklėjimo, nepriežiūros ar smurto namuose, kai keliamas pavojus vaiko fizinei ir psichinei sveikatai bei saugumui arba vaikams netekus tėvų. Šeimos, kuriose auga nepilnametis vaikas, tačiau joms trūksta socialinių įgūdžių arba jose yra piktnaudžiaujama alkoholiu ar vartojamos kitokio pobūdžio psichotropinės medžiagos yra įtraukiamos į socialinės rizikos šeimų apskaitą. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2017) pastaraisiais metais Lietuvoje buvo užfiksuotos 9676 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 18756 vaikai. Tokiose šeimose augantiems vaikams kyla visokeriopa grėsmė, todėl jie yra potencialūs valstybės kontroliuojamos vaikų globos pretendentai. Kai šeimai nepavyksta suteikti socialinės pagalbos padedančios normalizuoti šeimos gyvenimui taip, kad būtų deramai atliekamos visos šeimos funkcijos, vaikai yra atskiriami nuo savo šeimų.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2017), 2015-ais metais vaikai tėvų globos neteko dėl įvairių priežasčių; 1288 vaikais tėvai nesirūpino, nesidomėjo, neprižiūrėjo, netinkamai auklėjo, naudojo smurtą prieš vaikus; 29 tėvams buvo apribota valdžia; 127 vaikai tapo našlaičiais; 34 vaikai įstatymų nustatyta tvarka atskirti nuo tėvų; 5 vaikų tėvai buvo dingę ir jų ieškoma; 1 vaiko tėvai pripažinti neveiksniais; 61 vaiko tėvai buvo neveiksni nepilnamečiai; 9 vaikų tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos buvo nenustatyti per tris mėnesius; 320 vaikų tėvai laikinai negalėjo rūpintis vaiku (dėl ligos, suėmimo, bausmės atlikimo, kitų priežasčių). Remiantis pateiktais duomenimis, galima teigti, kad Lietuvoje yra problematiška ne tik pati institucinės globos sistema ar jos mastas, tačiau ir giliai įsišaknijusios vaikų patekimo į jas priežastys. Lietuvos vaikai savo šeimose dažnai kenčia nesirūpinimą, nepriežiūrą, smurtą ar nukenčia, kai tėvai negali jais pasirūpinti dėl savo asmeninių priežasčių, todėl būtina visa socialinės politikos peržiūra vaiko gerovės klausimais tam, kad būtų suteikiama pagalba socialinę riziką patiriantiems vaikams, siekiant juos išsaugoti savo šeimose ir bendruomenėse.

3.2. Institucinė vaikų globos pertvarka Lietuvoje ir Kauno miesto savivaldybėje

2007-ais metais Lietuvoje pradėtas aktyviau vykdyti institucinės globos pertvarkos procesas, kurio viena iš tikslinių grupių yra tėvų globos netekę vaikai. Nuo 2014-ųjų metų pertvarkos procesas įgavo pagreitį ir jau 2015-ais metais pradėti įgyvendinti projektai, kurių dėka vaikai iš didelių institucinių globos įstaigų buvo perkelti į mažesnius, namų aplinką primenančius bendruomeninius vaikų globos namus. Institucinės vaikų globos pertvarkos dalyviai Lietuvoje: vaikų globos įstaigos, NVO, savivaldybės ir bendruomenė, sveikatos priežiūros, švietimo, socialinių paslaugų įstaigos, verslo įmonės, Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, mokslo ir studijų įstaigos, ekspertai bei konsultantai. Pertvarkos procesą Lietuvoje koordinuoja LR SADM, kuri 2014-ais metais išleido įsakymą dėl veiksmų plano patvirtinimo „Dėl Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ institucinės globos pertvarkos įgyvendinimui pasiekti (LR SADM, Perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų (Institucinės globos pertvarka), 2014-2020 m).

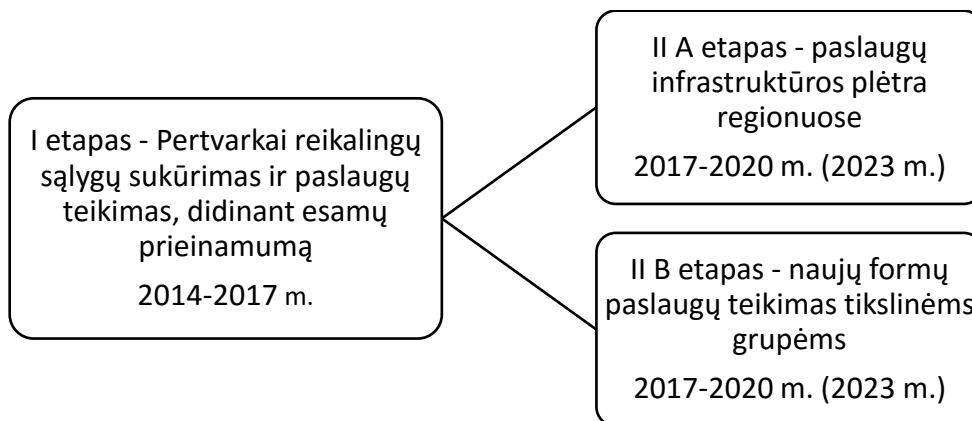
Institucinės globos pertvarkos proceso metu LR SADM vykdomos veiksmų kryptys vaikams ir šeimoms, likusiems be tėvų globos vaikams ir vaikams gyvenantiems vaikų globos namuose. Proceso metu plečiamos kompleksiskai teikiamos pagalbos vaikams ir šeimos paslaugos bendruomenėje, stiprinama vaiko globos šeimoje ir įvaikinimo sritis, kuriama pagalbos sistema įtėviams ir globėjams bei diegiama nauja vaiko globos forma šeimoje – socialinė globa vykdoma profesionalių globėjų. Ieškoma savanorių, kurie galėtų prisidėti prie globos namuose gyvenančių vaikų gerovės, priimant vaikus svečiavimuisi savo namuose taip ugdamt vaikų šeimynines vertybes. Taip pat vykdomi bandomieji projektai pereinant iš institucinės globos į mažesnes bendruomenėje veikiančias globos įstaigas. Viso pertvarkos proceso metu didinama socialinių darbuotojų, socialinių įstaigų darbuotojų, savivaldybių administracijų darbuotojų kompetencija (LR SADM, Perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų (Institucinės globos pertvarka), 2014-2020 m).

Remiantis 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, Lietuvoje pertvarkai atrinktos 27 stacionarios socialinės globos įstaigos ir sutrikusio vystymosi kūdikių namai, kuriuos sudaro:

- 5 sutrikusio vystymosi kūdikių namai;
- 11 vaikų globos namų;
- 3 vaikų su negalia ir socialinės globos namų;
- 8 suaugusiųjų su negalia socialinės globos namų.

Pertvarkos proceso metu, iki 2020-ųjų metų planuojama, kad Lietuvoje bus parengti 400 profesionalių socialinių globėjų ir bus užtikrinta jų veikla (2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa).

Institucinės globos pertvarkos procesas Lietuvoje apima du etapus, kuriuos atspindi 2 pav.

2 pav. Pertvarkos proceso etapų tikslai ir uždaviniai.

(Šaltinis: 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa)

Vykdamas pirmo pertvarkos etapo tikslą – tvaraus perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų sistemos sąlygų sukūrimą Lietuvoje, įvertinami kiekvieno gyventojų individualūs poreikiai, nustatoma pertvarką vykdančių įstaigos darbuotojų motyvacija, naujų žinių ir įgūdžių poreikis. Parengiami individualūs gyventojų planai, įstaigos perėjimo planai, paslaugų infrastruktūros regionuose plėtros planai. Sukuriamas naujų formų paslaugų metodinis pagrindas kurį sudaro paslaugų metodiniai dokumentai, teisės aktai ir kiti procesui būtini dokumentai. Informuojama ir šviečiama visuomenė. Teikiamos paslaugos, didinančios esamų bendruomeninių paslaugų prieinamumą.

Antrasis pertvarkos etapas išsiskiria į dvi dalis, kai tuo pačiu metu, remiantis regioniniais paslaugų ir infrastruktūros plėtros planais tikslinėms grupėms siekiama teikti jų poreikius atitinkančias naujų formų bendruomenines paslaugas ir remiantis regioniniais paslaugų ir infrastruktūros plėtros planais, lygiagrečiai šio etapo pirmajai daliai siekiama išplėtoti bendruomeninių paslaugų teikimui reikalingą infrastruktūrą. Antrojo etapo rezultatas – kompleksiskai ir koordinuotai teikiamos paslaugos tikslinėms grupėms ir sukurta infrastruktūra, užtikrinanti sąlygas kompleksiskai ir koordinuotai teikti tikslinių grupių poreikius atitinkančias bendruomenines paslaugas.

Vaikų globos reformos kontekste ypač išsiskiria Kaunas, kurio vadovai ėmėsi iniciatyvos atliekant institucinės vaikų globos pertvarkos savo iniciatyva, nelaukiant įstatymų ar nutarimų, kurie įpareigotų veikti. Šiuo metu Kauno regione yra atrinktos trys įstaigos, kurios dalyvaus Lietuvoje vykdomoje institucinės globos pertvarkoje: Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninės viešosios įstaigos Kauno klinikų filialas Vaikų reabilitacijos ligoninė „Lopšelis“; Vilijampolės socialinės globos namai;

Strėvininkų socialinės globos namai. Taip pat Kauno savivaldybės iniciatyva buvo vykdomas dviejų savivaldybės vaikų globos namų reorganizacija, kai Kauno vaikų globos namai „Atžalynas“ buvo sujungiami su „Panemunės“ vaikų globos namais sukuriant įstaigą, kuri paslaugas teikia bendruomeniniu principu – „Kauno savivaldybės vaikų globos namai“. Minėta įstaiga vaikų globos paslaugas didžiajai daliai vaikų planuoja teikti bendruomeniniuose vaikų globos namuose apgyvendinant po šešis vaikus, kurie jau yra įrengti arba šiuo metu įrenginėjami Kauno mieste esančiuose daugiabučiuose. Kauno mieste taip pat aktyviai dirbama ieškant alternatyvių globos formų, tokių kaip globėjų, budinčių globėjų ar įtėvių rengimas, nes tokių specialistų ir šeimų poreikis, kurios galėtų į savo namus priimti vaikus yra ypač didelis. Iš vaikų globos sistemai skirtų lėšų didelę dalį Kauno miestas skiria budinčių ir laikinųjų globėjų atlyginimas ir bendruomeniniams namams steigti. Kaip teigia Prezidentė: „kur vadovaujamasi nevaldišku požiūriu į vaiko saugumą, ten ir vaikų globos reforma juda sėkmingai. Kauno miesto pavyzdys rodo, kad galima pradėti veikti nelaukiant specialių įstatymų, papildomų tvarkų aprašų ar pinigų, o tiesiog įdedant daugiau valios ir nuoširdaus rūpesčio. Tai ir yra vienintelis receptas, kaip pasiekti tikslą „Lietuva – be globos namų“ (Prezidentės spaudos tarnyba, 2017).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje yra ypač didelis institucinės globos įstaigų paplitimas ir jose paslaugas gauna didelis skaičius globotinių, kai tuo tarpu vaiko raidai palankesnės globos paslaugos šeimynose nėra išplėtos. Lietuvoje gausu socialinės rizikos šeimų, kuriose auga nepilnamečiai vaikai, dėl to yra būtina plėtoti bendruomenines paslaugas šeimoms ir vaikams, todėl pradėta vykdyti institucinė vaikų globos pertvarka yra būtina, nes jos dėka vaikai bus neatitraukiami nuo bendruomenės gyvenimo ir galės būti pilnaverčiais visuomenės nariais. Deinstitutionalizacija Lietuvoje įgauna pagreitį ir pertvarkos procesai iš pradinių etapų, persikelia į praktinį lygmenį, kas yra ypač svarbu, nes vykdomos pertvarkos tikslines grupes sudaro jautriausia visuomenės dalis, kuri yra nepajėgi pasirūpinti savo teisėmis pati, todėl tai tampa visos valstybės atsakomybe. Institucinės vaikų globos pertvarkos kontekste Kauno miestas išsiskiria savo iniciatyvumu reorganizuojant įstaigas ir vykdant institucinės vaikų globos pertvarkos procesą savo lėšomis taip pat ieškant alternatyvių globos formų tokių kaip budintys globėjai. Tai parodo savivaldybių požiūrio į socialines problemas svarbą ir atskleidžia galimybes kitoms savivaldybėms imtis praktinių veiksmų savo iniciatyva.

4. INSTITUCINĖS VAIKŲ GLOBOS PERTVARKOS PROCESO KAUNO SAVIVALDYBĖS VAIKŲ GLOBOS NAMŲ ATVEJO TYRIMAS

Siekiant ištirti kaip vysta institucinės vaikų globos pertvarkos procesas Kauno savivaldybės vaikų globos namuose, šiame skyriuje pristatoma tyrimo metodika kuria vadovaujantis buvo atliktas tyrimas aprašant tyrimo instrumentą, tyrimo imtį, imties sudarymo būdą, respondentų kodavimo struktūrą, tyrimo apribojimus, tyrimo etiką ir tyrimo organizavimą. Antrajame poskyryje pristatomi tyrimo rezultatai, jų analizė ir interpretavimas.

4.1. Tyrimo metodika

Tyrimo objektas – institucinės vaikų globos pertvarkos procesas Kauno savivaldybės vaikų globos namuose.

Tyrimo duomenų rinkimo metodas – kokybinis tyrimas, naudojant pusiau struktūruotą interviu, taikant asmeninio interviu metodą, kurio dėka norima atskleisti, kokie institucinės vaikų globos pertvarkos proceso aspektai išryškėja, analizuojant Kauno savivaldybės vaikų globos namų atvejį. Kaip teigia Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė (2008) šis metodas įgalina tyrėją įvairiapusiškai pažvelgti į tiriamą problemą per unikalią žmogaus patirtį apie tiriamąjį reiškinį ir yra labiau orientuotas į tiriamojo proceso analizę (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008). Pusiau struktūruotas interviu remiasi planu, kuriame aiškiai nurodyta klausimų seka, tačiau išskiriama, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali užduoti papildomus klausimus kai:

- interviu metu pastebi, jog numatytieji klausimai nepadengia visų tyrimui svarbių temų;
- siekiant surinkti daugiau ar gilesnės informacijos tiriamasis nepilnai atsako į pateiktuosius klausimus;
- pastebi, jog tiriamajam nepatogu (jis nenori) atsakinėti į pateiktąjį klausimą – tuomet tyrėjas stengiasi tą pačią informaciją gauti paklausdamas kitaip ar trumpam nukreipdamas tiriamojo dėmesį į kitus, mažiau jautrius klausimus ir sugrįždamas prie jautraus klausimo kita formuluote (Morkevičius, Telešienė ir Žvaliauskas, 2008, p. 95).

Pagal tyrimo atlikimo pobūdį buvo taikomas akis-į-akį interviu principas, kai tyrėjas tiesiogiai (laiko ir vietos prasme) bendrauja su tiriamuoju. Morkevičius, Telešienė ir Žvaliauskas (2008) nurodo, kad tiesiogiai vietos prasme reiškia, jog interviu atliekamas vienoje fizinėje vietoje nesinaudojant jokiais komunikacinėmis technologijomis. Tiesiogiai laiko prasme reiškia, kad ir tyrėjas ir tiriamasis kalbasi duotuoju laiku (tiriamojo atsakymai nėra atidėti, nėra didelės laiko pertraukos tarp klausimo ir atsakymo į jį) (Morkevičius, Telešienė ir Žvaliauskas, 2008, p. 96).

Tyrimo metu naudojami du klausimynai: pirmasis skirtas Kauno savivaldybės vaikų globos namų socialiniams darbuotojams dirbantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose); antrasis skirtas Kauno savivaldybės vaikų globos namų globotiniams gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų

globos namuose (butuose) (žr. 2, 3 priedus). Abiems tiriamųjų grupėms klausimai sudaryti remiantis šaltiniais: NVO vaikams konfederacijos ir Žiburio labdaros ir paramos fondo (2015) mokomosios medžiagos dalimi – „Deinstitucionalizacija: pagrindiniai proceso aspektai“; LR SADM (2014) perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų schema (žr. 4 priedas); LR SADM perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų pavyzdine preliminaria pertvarkos proceso X įstaigoje logika. Remiantis minėtais šaltiniais buvo atsižvelgiama į tai, kad vykdant institucinės vaikų globos pertvarkos procesą išskirtini šie aspektai:

- persikėlimas iš didelės įstaigos į mažesnę, nėra institucinė vaikų globos pertvarka, nes toks persikėlimas nespėdžia problemos, o tik pakeičia didelę instituciją į mažesnę;
- specialistai, dirbantys su vaikais naujose aplinkose turi būti ruošiami teikti paslaugas pasikeitusiomis sąlygomis;
- turi vykti specialistų profesinės kompetencijos stiprinimas;
- turi keistis darbo su vaikais turinys ir jiems prieinamų paslaugų spektras;
- turi būti plečiamos bendruomeninės paslaugos, vykdomas vaiko dienos užimtumas;
- turi vykti institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas;
- vaikai turi gauti pakankamai informacijos, kuri įgalintų jų aktyvų dalyvavimą sprendimų priėmime;
- vaikai privalo dalyvauti sprendimų priėmimo procese, kurie yra tiesiogiai susiję su jų gyvenimu;
- informacija turi būti aiški vaikams – ji turi būti pateikta vaikams suprantama kalba;
- vaikai turi būti tinkamai paruošti dalyvavimui – būtina atsižvelgti į jų amžių, brandumą, turimus įgūdžius ir užtikrinti atvirą, saugią ir skatinančią aplinką;
- turi vykti nacionalinio ir vietos bendradarbiavimo tinklų kūrimas (NVO vaikams konfederacija, Žiburio labdaros ir paramos fondas, 2015; LR SADM, 2014).

Tyrimo duomenų analizė. Interviu metu surinkti duomenys buvo analizuojami turinio (content) analizės būdu. Kaip teigia Bitinas, Žydžiūnaitė ir Rupšienė (2008) – kokybinės turinio analizės pagrindą sudaro teksto pavidalu išreikštos pirminės interpretacijos formulavimas. Tidikio (2003) teigimu: „Bendriausia prasme kontent–analizė yra technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas“. Autorius nurodo, kad metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetų, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi (Tidikis, 2003).

Tyrimo imtis. Šiame tyrime buvo apklausti Kauno savivaldybės vaikų globos namų socialiniai darbuotojai ir globotiniai. Tyrimo imtį sudarė: 5 socialiniai darbuotojai, kurie dirba Kauno savivaldybės skirtingų bendruomeninių vaikų globos namų butuose; 6 vaikai (globotiniai), kurie gyvena bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tyrimo imtis sudaryta taikant netikimybinės kriterinės

atrankos metodą. Kaip teigia Bitinas, Žydžiūnaitė ir Rupšienė (2008) – kriterinė atranka yra taikoma tuomet, kai imties vienetai iš populiacijos yra atrenkami laikantis tyrėjo nustatytų kriterijų, todėl siejant su imties formavimu tiriamieji Kauno savivaldybės vaikų globos namų socialiniai darbuotojai turėjo atitikti šiuos kriterijus:

1. prieš įstaigos reorganizaciją dirbę Kauno vaikų globos namuose „Atžalynas“;
2. po įstaigos reorganizavimo dirbantys skirtinguose Kauno savivaldybės vaikų globos namų bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose) ilgiau nei vieną mėnesį.

Kauno savivaldybės vaikų globos namų globotiniai turėjo atitikti šiuos kriterijus:

1. būti dešimties metų amžiaus arba vyresni;
2. neturėti protinio atsilikimo;
3. skirtingų lyčių;
4. į bendruomeninius vaikų globos namus persikėlę po didelių institucinių vaikų globos namų (Kauno vaikų globos namų „Atžalynas“) likvidavimo;
5. bendruomeniniuose vaikų globos namuose gyveno vieną mėnesį ar ilgiau.

Tyrimo dalyviams buvo suteikiami kodai remiantis tokia logika: tiriamųjų statusas įstaigoje, kurioje atliekamas tyrimas (socialinis darbuotojas –SD; globotinis – G); darbo arba gyvenamoji vieta pagal gatvę (Ukmergės gatvė – U; Žukausko gatvė – Ž; Kuršių gatvė – K; Varduvos gatvėje esantis pirmasis butas – V1; Varduvos gatvėje esantis antrasis butas – V2). Kadangi tiriamieji globotiniai turėjo atitikti numatytus kriterijus, pasitaikė atvejų, kai dvejuose butuose buvo apklausiami po du tiriamuosius, o kituose nė vienas, nes neatitiko kriterijų (pvz. buvo per jauno amžiaus, turėjo protinį atsilikimą ir kt.). Kai buvo apklausiami keli vieno buto globotiniai, jiems buvo suteikiama papildoma numeracija pirmam – 1, antram – 2. Toliau pateikiamos lentelės, kuriose detalčiau pristatomi tyrimo dalyviai (žr. 1 ir 2 lenteles).

1 lentelė. Soc. darbuotojų, dirbančių Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose), charakteristika

	Kodas	Darbo vaikų globos namuose stažas	Darbo bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose) stažas	Bendruomeninių vaikų globos namų (butų) skaičius, kuriuose teko dirbti	Interviu data
1.	SDŽ	5 mėn.	5 mėn.	1	2017.11.29
2.	SDK	5 mėn.	5 mėn.	2	2017.12.05
3.	SDV2	5 mėn.	5 mėn.	1	2017.11.30
4.	SDV1	8 m.	11 mėn.	2	2017.11.30
5.	SDU	25 m.	8 mėn.	3	2017.12.05

2 lentelė. Globotinių, gyvenančių Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose), charakteristika

	Kodas	Lytis	Amžius	Laikotarpis kurį gyvena globos namuose	Laikotarpis kurį gyvena bendruomeniniuose vaikų globos namuose	Interviu data
1.	GU1	Vyr.	14 m.	7 m.	9 mėn.	2017.12.02
2.	GU2	Vyr.	10 m.	7 m.	9 mėn.	2017.12.02
3.	GV11	Mot.	12 m.	4 m.	11 mėn.	2017.11.30
4.	GV12	Mot.	16 m.	6 m.	11 mėn.	2017.11.30
5.	GŽ	Mot.	14 m.	5 m.	9 mėn.	2017.11.29
6.	GV2	Vyr.	15 m.	7 m.	11 mėn.	2017.11.30

Tyrimo etika. Planuojant, vykdant ir apibendrinant tyrimo duomenis buvo remiamasi pagrindiniais etiniais reikalavimais tyrimo atlikimui (Pruskus, 2003, Kardelis, 2007, Bitinas, 2013) (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Pagrindiniai etiniai reikalavimai tyrimo atlikimui
(Pruskus, 2003, Kardelis, 2007, Bitinas, 2013)

Tyrimo planavimas	<i>Planuojant atlikti tyrimą ir jį atliekant rekomenduojama paisyti šių etinių reikalavimų:</i> • pasirinkti tyrimo problemai spręsti tinkamus/adekvačius ir validžius tyrimo instrumentus, kurie nekeltų etinių problemų dėl taikomo duomenų rinkimo metodo; • informaciją apie tyrimą institucijai, organizacijai ar kt. įstaigai ir tyrimo dalyviams pateikti aiškiai ir suprantamai, t. y. paaiškinti tyrimo tikslus, uždavinius ir tiriamojo teises; tyrimo naudą; kur, koku tikslu bus naudojama tyrimo metu gauta informacija; kaip bus išsaugomas tyrimo dalyvių anonimiškumas; kokie gali būti tyrimo nepatogumai; • išsiaiškinti formalumus dėl galimybės dalyvauti tyrime; • asmenys sprendimą apie dalyvavimą tyrime priima savanoriškai, įvertinę pateiktą informaciją apie tyrimą, žinodami ir suvokdami visas galimas dalyvavimo tyrime pasekmes bei galimybę atsisakyti dalyvauti tyrime arba jam prasidėjus iš jo pasitraukti; • išsiaiškinti, ar tyrimas gali būti vykdomas numatytoje įstaigoje, organizacijoje ir pan.;
Tyrimo vykdymas	<i>Vykiant tyrimą ir jį atliekant rekomenduojama paisyti šių etinių reikalavimų:</i> • tyrimas neturi prieštarauti mokslo bendruomenėje ir visuomenėje vyraujančioms vertybėms ir normoms; • tyrimo metu tyrėjas negali būti šališkas, nepagrįstai, sąmoningai palaikyti kurią nors pusę arba pasirinkti šališką tiriamųjų grupę;

	• tyrimo metu tyrėjas gali kelti tik tokius klausimus, kurie būtini tyrimui, t. y. tyrėjui privalu vengti smalsumo, kuris, savo ruožtu, gali pakenkti ir jo, kaip tyrėjo, bei tiriamųjų tarpusavio santykiams, abipusiam pasitikėjimui; • tyrimo procese užtikrinti, kad jokie tyrimo dalyviai – tyrimo grupės nariai, tyrimo objektai – neįgytų jokio neteisėto pelno ar naudos ir kad jiems nebūtų padaryta jokia neteisėta žala; • tyrėjas prisiima atsakomybę, jeigu tyrime kas nors nepavyko.
Tyrimo aplinka	<i>Vykdamas tyrimą ir jį atliekant rekomenduojama paaisyti šių etinių reikalavimų, susijusių su tyrimo aplinka:</i> • siekiant autentiškų, patikimų duomenų svarbu užtikrinti, kad tyrimo objektai būtų natūralioje arba natūraliai aplinkai artimoje aplinkoje; • tyrimo atlikimui sukurti draugišką aplinką, kurioje kiekvienas galėtų laisvai išsakyti savo nuomonę; • tyrimo dalyvius apsaugoti nuo perdėto kišimosi į jų asmeninį gyvenimą, nepagarbos, fizinio diskomforto, psichologinės ar kitokios žalos ir užtikrinant tiriamųjų duomenų anonimiškumą ir konfidencialumą.
Tyrimo duomenų rinkimas ir interpretavimas	<i>Renkant tyrimo duomenis ir juos interpretuojant svarbu paaisyti šių etinių reikalavimų:</i> • tyrimo duomenys yra bet kokio tyrimo empirinis pagrindas. Tik tinkamai surinkti duomenys yra patikimi ir pagrįsti, nepažeidžiantys moralinių, kultūrinių, bei politinių vertybių; • vykdyti atsakingą tyrimų ataskaitos ir rezultatų sklaidą, vengti duomenų falsifikavimo, fabrikavimo, slėpimo ir neteisingo interpretavimo arba nuslėpti, nutylėti kai kuriuos tyrimo faktus arba smulkmenas; • siekiant užtikrinti tiriamųjų anonimiškumą, kiek įmanoma skelbti tik apibendrintus tyrimo rezultatus.

Tyrimo organizavimas. 2017 m. lapkričio mėn. Kauno savivaldybės vaikų globos namų direktorės pavaduotojas socialiniam darbui išleido įsakymą apie tyrimo atlikimą įstaigoje, kuriame nurodė, kad tyrimo metu bus apklausiami įstaigos darbuotojai ir globotiniai. Tyrimas buvo atliekamas 2017 m. lapkričio – gruodžio mėn., prieš tai suderinus su įstaigos vadovais. Dėl interviu buvo tariamasi iš anksto, numatant tyrimo dalyviams patogiausią laiką. Tyrimo dalyviai buvo apklausiami jiems patogioje aplinkoje – bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose). Tiriamiesiems buvo pristatytas: tyrimo tikslas, uždaviniai, nauda, kur ir koku tikslu bus naudojama tyrimo metu gauta informacija, tiriamojo teisės bei garantuotas anonimiškumas. Kadangi tyrėja visus dalyvius pažįsta asmeniškai, todėl buvo sukurta patikima, jauki atmosfera tyrimo atlikimui. Gavus tiriamųjų žodinį sutikimą visi interviu buvo įrašomi į diktofoną, gauti duomenys transkribuoti, susisteminti, analizuojami ir lyginami.

4.2. Tyrimo rezultatai

Tyrimo metu pagrindinių tyrimo klausimų pagrindu buvo suformuotos aštuonios kategorijos, o subkategorijos išryškėjo analizuojant interviu duomenis. Tyrimo metu suformuotos šios kategorijos:

1. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmai vykę/vykstantys Kauno savivaldybės vaikų globos namuose;
2. Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos stiprinimas;
3. Darbo su vaikais turinio, jiems prieinamų paslaugų spektro ir aplinkos pokyčiai;
4. Bendruomeninės paslaugos;
5. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas;
6. Bendradarbiavimas ir dalinimasis institucinės vaikų globos pertvarkos gerąja patirtimi;
7. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose kylantys sunkumai;
8. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso trūkumai.

Siekiant sužinoti, kaip vyksta institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vykdymas Kauno savivaldybės vaikų globos namuose, buvo išskirta pirmoji kategorija „Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmai vykę/vykstantys Kauno savivaldybės vaikų globos namuose“. Interviu metu gautais rezultatais buvo išskirtos šios subkategorijos: „Informavimas apie vaikų globos namų reorganizaciją“; „Vaikų informavimas įgalinant vaikus dalyvauti pertvarkos procese“; „Mokymai darbuotojams, kurie dirbs bendruomeniniuose vaikų globos namuose“; „Vaikų persikraustymas į bendruomeninius vaikų globos namus (butus)“; „Dviejų institucinių vaikų globos namų sujungimas“; „Dabar vykdomi institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmai“ (žr. 4 lentelė).

Interviu metu respondentų (socialinių darbuotojų) buvo klausama: kokie pokyčiai įvyko Kauno savivaldybės vaikų globos namuose nuo institucinės vaikų globos pertvarkos proceso pradžios iki dabar; kokie proceso veiksmai įstaigoje vykdomi šiuo metu. Vaikams, kurie šiuo metu gyvena Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose), klausimai buvo formuluojami analogiškai, tačiau visų pirma pasidomint ar jie žino su kuo yra susiję pokyčiai, kai iš institucinių vaikų globos namų persikėlė į bendruomeninius vaikų globos namus, atsakymai buvo: „*Nežinau, nieks nepaaiškino*“ (GU2); „*Ne*“ (GV2); „*Mes kraustėmės ir mums nieko nepasakė*“ (GŽ); „*Tiksliai nežinau*“ (GU1); „*Todėl, kad vaikams būtų geriau, nes nebūtų pykčių*“ (GV11); „*Dėl to, kad norėjo panaikinti vaikų globos namus*“ (GV12).

4 lentelė. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmų vykę/vykstantys Kauno savivaldybės vaikų globos namuose

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Informavimas apie vaikų globos namų reorganizaciją	„...apie bendruomeninius vaikų globos namus sužinojom prieš 2 m., kad bus reorganizuojama įstaiga.“ (SDU); „Sužinojau iš vaikų, vieni per kitus sužinojom, nežinau – nenustebau“ (GV2); „Iš auklėtojų sužinojom <...> ir pradėjom kraustyti“ (GŽ).
Vaikų informavimas įgalinant vaikus dalyvauti pertvarkos procese	„Klausinėjo ar norim gyventi bute. Galėjom ir atsisakyt, galėjom ir pritart, bet visi susitarėm ir nusprendėm – visi gyvent čia.“ (GV2); „Mes kraustėmės ir mum nieko nepasakė“ (GŽ); „Kalbasi ten, ir papasakojo, ir nuvažiavom į tą vietą kur gyvensim ir aprodė tą vietą <...> mūsų paklausė sienos spalvų, bet mes pasakėm savo norimo varianto, bet taip nepadarė.“ (GU2); „Kalbasi darbuotojai su mumim“ (GV11); „...Direktorė, darbuotojai kurie planavo dirbti bute ir keletas vaikų, kurie buvo numatyti, kad gyvens tame bute, važiavo pasižiūrėti. Rinkosi ten kambarių spalvą, kas jiems ten patinka, aptarinėjo kokių baldų norėtų...“ (SDU).
Mokymai darbuotojams, kurie dirbs bendruomeniniuose vaikų globos namuose	„...Kas iš to, kad prieš tai buvo rengiami kursai darbuotojams, kurie dirbs butuose, bet nebuvo atsižvelgta į kitus darbuotojus, kurie nedirs ir kai paaiškėjo paskui, tai daugelis lanke kursus darbuotojų, kai susijungė dvi įstaigos, išėjo iš darbo išviso...“ (SDU); „Pradžioje buvo apmokymai, pasiruošimas persikelti į bendruomeninius butus“ (SDV1).
Vaikų persikraustymas į bendruomeninius vaikų globos namus (butus)	„...Iki Kalėdų išsikėlus trims butams <...> Pavasarėjant, va jau septynioliktų metų pavasarį buvo atidaryti dar sekantys 3 butai, kai įsikraustė ir vaikai ir darbuotojai <...> Ir buvo uždarytos tos grupės iš kurių vaikai išsikraustė. Visai buvo kažkoks chaosas: iš vienos šeimynos liko keli vaikai, ėjo į kitą šeimyną gyventi...“ (SDU); „Nu tai tik tai tiek, kad tie butai buvo atidaryti, vaikai sukelti į mažesnes šeimynas“ (SDV2); „Tada pradėjom kraustyti“ (GV2); „Kiti butai, nu kiti, pradėjo kraustyti, po to aš, po to „Atžalynas“ užsidarė“ (GU1); „Ruošėmės persikraustyti ir persikraustėm“ (GV11); „...Ir labai sparčiai vyko persikraustymas, labai greitas, skubus, tiesiog net trūko laiko“ (SDV1).
Dviejų institucinių vaikų globos namų sujungimas	„...liepos 1 dieną vieni vaikų globos namai susijungė su kitais ir tapo vienais vaikų globos namais...“ (SDU); „Per šį laikotarpį buvo uždaryti vaikų globos namai „Atžalynas“ ir buvo sujungti į vienus vaikų globos namus į Kauno savivaldybės vaikų globos namus (SDV1)
Dabar vykdomi institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmų	„Tai toliau užsidarinėja grupės iš šitų, dabartinių vaikų globos namų. Dar yra atidaryti du butai, kuriuose gyvena jau vaikai ir nauji darbuotojai ir nauji vaikai...“ (SDU); „Tai šiuo metu dar įrenginėjami butai du, atidarinėjama, ieškoma darbuotojų, mokymai organizuojami darbuotojams.“ (SDK); „Tai tiek ir žinau, kad yra atidarinėjami dabar dar keli nauji butai“ (SDV2); „Šiuo metu vyksta Kauno savivaldybės vaikų globos namų vaikų perkėlimas į butus“ (SDV1); „Yra atidarinėjami dar 5 butai“ (SDŽ).

Analizuojant šią temą interviu metu respondentų atsakymai skyrėsi savo išsamumu. Galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, kurie dirbę ilgiau – atsakė išsamiau, o kurie turi mažesnę darbo stažą vaikų globos namuose – atsakė trumpiau. Apie institucinių vaikų globos namų pertvarką įstaigos bendruomenė buvo informuota prieš du metus. Po to sekė vaikų informavimas, diskusijos ar jie norėtų pokyčių, kaip teigia vienas respondentas (globotinis GV2), jie galėjo tiek pritarti, tiek atsisakyti persikėlimo į bendruomeninius vaikų globos namus. Dvi respondentės (socialinės darbuotojos) užsiminė apie mokymus, skirtus darbuotojams, kurie dirbs bendruomeniniuose vaikų globos namuose, tačiau viena iš jų atskleidė, kad nebuvo atsižvelgta į darbuotojų planus, nes po institucijos likvidavimo ir vaikų perkėlimo į bendruomeninius vaikų globos namus, didžioji dalis darbuotojų neliko dirbti įstaigoje. Vaikų perkėlimas į bendruomeninius vaikų globos namus (butus), pasak darbuotojų, buvo labai spartus, Tą patvirtino abi socialinės darbuotojos, kurios dirbo tuo metu globos įstaigoje. Kitos respondentės (socialinės darbuotojos) negalėjo atsakyti išsamiau, nes tuo metu nedirbo įstaigoje. Po to sekė institucinių vaikų globos namų „Atžalynas“ uždarymas ir susijungimais su kitais instituciniais vaikų globos namais, kuriuose šiuo metu toliau vykdomi institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmai, perkeliant vaikus į bendruomeninius vaikų globos namus (butus). Respondentai (socialiniai darbuotojai) interviu metu įvardino skirtingą, šiuo metu atidaromų butų skaičių, tad galima daryti išvadą, kad įstaigoje informacijos sklaida vyksta netolygiai.

Darbuotojai, kurie dirbo vaikų globos namuose dar prieš globotinių persikėlimą į bendruomeninius vaikų globos namus papildomai įvardino Lietuvoje veikiančių bendruomeninių vaikų globos namų apžiūrą, bendruomeninių vaikų globos namų patalpų remonto darbus, vaikų ir darbuotojų paskirstymą į bendruomeninius vaikų globos namus (butus).

Antroji kategorija – „Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos stiprinimas“ buvo išskirta siekiant išsiaiškinti kokiuose mokymuose institucinės pertvarkos proceso metu dalyvavo socialiniai darbuotojai. Interviu metu išskirtos šios subkategorijos: „Mokymai – „Darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose““; „Globėjų mokymai“ (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos stiprinimas

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Mokymai – „Darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose“	„...Kiek man žinoma, tai buvo „Darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose“ tokie kursai, toks seminaras, kuris vyko pačiuose vaikų globos namuose... Čia buvo prieš metus laiko, vieną kartą“ (SDU); „Mokymai buvo prieš išeinant į butus <...> būtent kaip pasiruošti persikėlimui į butus...“ (SDV1)
Globėjų mokymai	„Ir dabar einam tikrai į vienus mokymus, kur bus trečias susitikimas jau, tai tėvų-globėjų mokymai...“ (SDV2); „Dabar dalyvauju mokymuose skirtuose globėjams“ (SDK); „Mokymai taip pat ir šiuo metu vyksta <...> kaip su vaikais

	bendrauti, dirbti butuose, tobulinti žinias ir taip toliau.“ (SDV1); „Šiuo metu dalyvaujam dėl globotinių priėmimo į savo šeimą“ (SDŽ)

Respondentai (socialiniai darbuotojai) vienareikšmiškai išsakė apie dalyvavimą „Globėjų mokymuose“, kurie skirti tėvams-globėjams, tačiau pagal turinį yra pritaikyti ir specialistams dirbantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Taip pat dvi ilgesnę darbo patirtį vaikų globos namuose turinčios respondentės įvardino mokymus, kurie buvo organizuoti prieš persikeliant vaikams į bendruomeninius vaikų globos namus (butus), tačiau viena respondentė paneigė juose dalyvavusi, dėl savo asmeninių planų: „Aš iš pradžių negalvojau eiti dirbti į bendruomeninius vaikų globos namus (butus) ir į tuos mokymus aš nėjau...“ (SDU). Taigi iš penkių respondentų (socialinių darbuotojų), tik vienas dalyvavo mokymuose skirtuose pasiruošimui dirbti bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Viena respondentė (SDŽ) įvardino seminarą, kuriame dalyvavo pradėjusi dirbti – „Sunkaus vaiko elgesio prisitaikymas įvairiose aplinkose“.

Respondentų (socialinių darbuotojų) pasiteiravus koks mokymo turinys būtų aktualus šiuo metu, buvo išskiriami tokie poreikiai: psichologinio pobūdžio mokymai; metodiniai nurodymai kaip dirbti bendruomeniniuose vaikų globos namuose (bute); darbo su delinkventinio elgesio vaikais ypatumai; darbo su elgesio ir emocijų sutrikimus turinčiais vaikais ypatumai. Respondentai, kurie įsidarbino bendruomeniniuose vaikų globos namuose nuo 2017 m. liepos 1 dienos ir prieš tai neturėję darbinės patirties šioje srityje, išskiria gausesnę metodinių žinių poreikį: „Aktualu apskritai pati darbo metodika, dokumentacija, nes nėra, nebuvo pakankamai žinių duota bent jau man, nes kai aš atėjau, tai atėjau tiesiog dirbti į butą ir viską reikia pačiai sugalvoti arba išsiaiškinti laikui bėgant...“ (SDV2); „Aktualu strategijos visos, su vaikų pažeistumu kaip dirbti, kaip brėžti ribas, apie pasekmes blogo elgesio...“ (SDK); „...kad būtų daugiau žinių kaip elgtis kritinėje situacijoje, kur galime kreiptis, kokios pagalbos galime tikėtis, tiesiog, kad būtų daugiau informuojama, tiek iš įstaigos, tiek iš aplinkinių“ (SDŽ). Todėl galima teigti, kad socialiniams darbuotojams, kurie pradeda dirbti bendruomeniniuose vaikų globos namuose, trūksta metodinių žinių, įvadinių mokymų į darbinę veiklą, informavimo apie darbo specifiką ir esant reikalui galimus pagalbos šaltinius.

Trečioji kategorija – „Darbo su vaikais turinio, jiems prieinamų paslaugų spektro ir aplinkos pokyčiai“ buvo išskirta siekiant atskleisti kaip keitėsi darbo su vaikais turinys, jiems prieinamų paslaugų spektras ir aplinka po persikėlimo į bendruomeninius vaikų globos namus (butus). Interviu metu išskirtos šios subkategorijos: „Buitinių sąlygų pokyčiai“; „Namų aplinkos pokyčiai“; „Specialistų pagalbos poreikis“ (žr. 6 lentelė). Svarbu paminėti, kad tik du respondentai (socialiniai darbuotojai) galėjo įvertinti darbo su vaikais turinio ir jiems prieinamų paslaugų spektro ir aplinkos pokytį po persikėlimo iš institucinių į bendruomeninius vaikų globos namus (butus), nes prieš tai dirbo institucinėje įstaigoje, tačiau visi respondentai galėjo išskirti šiuo metu esantį specialistų poreikį vaikams, įvardinti kaip vyksta

socialinis darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Respondentų (globojinių) paklausus ar jų nuomone keitėsi darbuotojų darbas su vaikais, sulaukta tokių atsakymų: „Ne“ (GV2); „Taisyklės kitokios, daugiau ir su mumim tariasi“ (GŽ); „Nežinau“ (GU1); „Man atrodo, kad auklėtojos gali daugiau leisti laiko vaikams negu sėdėti prie popierių“ (GU2); „Tas pats, nes mūsų auklėtojos liko tos pačios“ (GV11); „Man atrodo, kad nieks nepasikeitė“ (GV12). Trijų respondentų (globojinių) nuomone, darbuotojų darbas jų atžvilgiu nepakito, vienas – teigė, kad nežino, o dviems respondentams jautėsi darbuotojų darbo su jais pokyčiai.

6 lentelė. Darbo su vaikais turinys ir jiems prieinamų paslaugų spektras

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Buitinių sąlygų pokyčiai	„...dabar jiems čia dasidėjo, kad jie turi kartu su padėjėja arba socialine darbuotoja pasigaminti maistą, eiti apsipirkti...“ (SDU); „...Vaikams butuose yra geriau gyventi, nes jie gali dalyvauti buitinej veikloj ir tvarkytis ir valgyti eiti gaminti ir tuo pačiu eiti į parduotuvę apsipirkti...“ (SDV1); „Savarankiško gyvenimo išmokau. Pavyzdžiui išėjus, sulaukus aštuoniolikos, išėjus gyvent vienam jau turi patirties kaip bute...“ (GV2); „Daugiau valgyt gamint išmokau <...>, lygint, lankstyti, tvarkytis daugiau“ (GŽ); „Galiu savarankiškai išmoks gyventi...“ (GU1); „Truputį pramokau gaminti valgyt...“ (GU2); „Nu tai čia daugiau savarankiškumo...“ (GV12).
Namų aplinkos pokyčiai	„Ramiau. Geriau – nedaug vaikų, nėra triukšmo, daugiau ramybės“ (GV2); „Čia kaip šeimoj gyvenam – draugiškai, kartu“ (GŽ); „Tai čia geriau, bute. <...> beveik negyvenam triukšme...“ (GU1); „... ir daugiau laiko pas mus – mums užima auklėtojos <...> aš čia galiu išeiti vienas į lauką ir būti su draugais...“ (GU2); „Čia galiu išeiti ir į lauką, su draugais, nu kaimynai yra...“ (GV11); „... nu aišku čia labiau jauties kaip namuose, nei tenai“ (GV12).
Specialistų pagalbos poreikis	Pagalbos kaip tokios aš dar šitam bute kur aš dirbu jau trečias mėnuo, tai psichologė buvo atvažiavus vieną kartą, bet tai atvažiavo kai rengėm bendrą buto susirinkimą. Tada atvažiavo ir pavaduotojas ir socialinė pedagogė ir vyresnysis socialinis darbuotojas, bet užsiėmimo jokio nebuvo, tikrai šito labai trūksta. Tada aš psichologei paminėjau, kad labai reikia psichologo pagalbos...“ (SDU); „Na konsultacijų taip pat labai trūksta, psichologę du kartus mačiau...“ (SDK); „...Eina psichologas, bet jo labai nedaug. Per penkis mėnesius atvažiavo pas mus jinai du kartus...“ (SDV2); „Lankosi psichologė...“ (SDŽ); „Trūksta tos pagalbos, nes yra mažai įstaigoje psichologo, mažas etatas psichologo. Psichologas niekaip nesuspėja, o vaikų yra daug. Tai vis dėlto psichologo

	pagalbos mes, nu, labai retai galime sulaukti ir kaip pasakyti... Vaikai nenori niekur eiti pas jokus specialistus, nes jie dažniausiai atsisako... (SDV1); „Buvo psichologė atėjus <...> pas mane du kartus buvo atėjus...“ (GŽ).

Du respondentai (socialiniai darbuotojai) išskyrė, kad vaikams keitėsi buitinės sąlygos, kas yra ypač naudinga, nes vaikai gali mokytis dalyvaujant buitinėje veikloje. Keturi respondentai (globotiniai) teigė, kad labiau įsitraukia į buitinių šeimynos gyvenimą, tą įvardindami kaip didesnę savarankiškumą. Vienas respondentas (globotinis) teigė, kad viską mokėjo iki persikėlimo į bendruomeninius vaikų globos namus (butus). Taip pat vienas respondentas (globotinis) neatsakė apie buitinių sąlygų pokyčius.

Respondentų (globotinių) paklausus kuo skiriasi gyvenimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose nuo didelių institucinių vaikų globos namų visi atsakė ar paminėjo savo atsakymuose, kad gyventi bendruomeniniuose vaikų globos namuose yra ramiau, artimiau šeimos ir namų aplinkai, kad jie gali bendrauti ir susitikti su draugais ir kaimynais, ko anksčiau nedarė.

Penki respondentai (socialiniai darbuotojai) išskyrė specialistų – psichologo, pagalbos vaikams trūkumą gyvenant bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Respondentai (globotiniai), paklausus ar jaučia specialistų pagalbą bendruomeniniuose vaikų globos namuose, pasiskirstė skirtingai: du teigė, kad nejaučia, arba, kad psichologas neateina; trys – pagalbą jaučia ir teigia, kad specialistai visada vaikams padėjo, vienas – į klausimą neatsakė.

Ketvirtoji kategorija – „Bendruomeninės paslaugos“ buvo išskirta siekiant atskleisti bendruomeninių paslaugų spektrą, kuriomis gali naudotis bendruomeninių vaikų globos namų globotiniai ir darbuotojai. Kategoriją sudaro šios subkategorijos: „Santykiai su namo bendruomene“; „Bibliotekų paslaugos“; „Gydymo įstaigų paslaugos“; „Policijos paslaugos“; „Seniūnijos paslaugos“; „Ugdymo įstaigų paslaugos“ (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Bendruomeninės paslaugos

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Ryšio palaikymas su namo bendruomene	„...Šitam bute gyvenam nuo spalio mėnesio, tai dar tikrai nelabai spėjom įsitraukti...“ (SDU); „... Turim labai gerą kaimynę <...> kriaušių atneša, tai turim rūpestingą, gerą kaimynę. Turim keletą kaimynų, kurie yra visuomet viskuo nepatenkinti. Tai įvairus tas santykis su kaimynais“ (SDK); „... Greičiau sakyčiau, kad kaimynai bando įsitraukti į vaikų auklėjimą, galima taip sakyti.<...> Manau, kad kartais per didelis spaudimas, nu jiems (vaikams). Nes jeigu kažkas ne taip <...>, tai būna kalti būtinai mūsų vaikai... (SDV2); „Su kaimynais nesutariam“ (GU1); „Bendruojam ir su kaimynais ir su namo pirmininku, visą laiką ir prižiūrim tvarką ir vaikus mokom, kad reikia elgtis gražiai, kad reikia saugot savo aplinką...“; (SDV1); „Gera sutariam (su kaimynais).“ (SDŽ); „Tai su kaimynais sutariam gerai labai. Stengiamės būti ramūs, kad triukšmo nebūtų bute. Kartais kiemą va vasarą padėjom šluoti“ (GŽ).

Bibliotekų paslaugos	„... mikrorajone yra biblioteka viešoji, jiniai organizuoja vasarą ir kitų atostogų metu, organizuoja dienos stovyklas, tai lankosi vaikai...“ (SDK); „...biblioteka, va mažiukė mūsų 8 metų eina...“ (SDV2); „...tai biblioteka arti“ (GU1); „Į biblioteką einu, pasiimu knygų ir labai esu laimingas.“ (GU2); „Einu į bibliotekas arti čia“ (GV11); „...Taip pat lankomės bibliotekoje viešoje...“ (SDV1); „Bendradarbiaujam su biblioteka, vaikai eina ten žaisti prie kompiuterių, stengiamės įtraukti į knygų skaitymą kiek įmanoma labiau...“ (SDŽ)
Gydymo įstaigų paslaugos	„... einam į šeimos polikliniką...“ (SDK); „...taip pat ligoninėm, poliklinikom.“ (SDŽ)
Policijos paslaugos	„...bendradarbiaujam kažkiek su policija, bet tai ir sunkiai vyksta, na norim glaudesnio ryšio, norim labiau palaikymo, bet irgi nesulaukiam.“ (SDK); „...bendraujame su policija...“ (SDV1); Bendraujam su seniūnija, policija...“ (SDŽ)
Seniūnijos paslaugos	„... su senūnija...“ (SDV1); „Bendraujam su seniūnija, policija...“ (SDŽ)
Ugdymo įstaigų paslaugos	„Tai mokykla arti...“ (GU1); „Mokykla, einu arti čia...“ (GV11)

Interviu metu respondentai išskyrė du požiūrius į bendruomenę: bendruomenę kaip artimąjį kaimynystę (daugiabučio kaimynus); tolimąją bendruomenę – mikrorajoną ir jose teikiamas paslaugas.

Bendruomeniniuose vaikų globos namuose ryšių palaikymas su daugiabučio namo bendruomene, kuriame yra bendruomeniniai vaikų globos namai (butas) yra dviprasmiškas, pasitaikė atvejų kai tas pats respondentas įvardino ir gerus ir prastus santykius su namo bendruomene. Dalis respondentų išsakydami savo poziciją nesąmoningai atskleidė, kad stengiasi įtikti kaimynams: *Bendraujam ir su kaimynais ir su namo pirmininku, visą laiką ir prižiūrim tvarką ir vaikus mokom, kad reikia elgtis gražiai, kad reikia saugot savo aplinką...*“ (SDV1); „Stengiamės būti ramūs, kad triukšmo nebūtų bute“ (GŽ). O pasiteiravus ar respondentai jaučiasi bendruomenės nariais atsakymai pasiskirstė taip: šeši atsakė, kad jaučiasi; vienas, kad truputį jaučiasi bendruomenės nariu; vienas į klausimą neatsakė; du respondentai kaimynystę įvardino kaip tam tikrą atskirtį: „Sakyčiau, tai labiau atskirtis...“ (SDV2); „Kaimynų atžvilgiu jie nesupranta vaikų. Jeigu vaikas yra iš vaikų namų, tai jisai jau yra atstumtasis...“ (SDŽ).

Respondentai įvardino, kad bendruomenėje naudojasi bibliotekų, gydymo įstaigų, policijos, seniūnijos ir ugdymo įstaigų paslaugomis. Dažniausiai buvo minimos bibliotekų paslaugos, jas įvardino ir socialiniai darbuotojai ir globotiniai, rečiau – policijos paslaugos, o rečiausiai gydymo įstaigų, seniūnijų ir ugdymo įstaigų paslaugos. Bendruomenėse esančiomis ugdymo įstaigomis nesinaudoja visi globotiniai, nes dalis jų yra pripratę prie savo buvusių ugdymo įstaigų, kurias lankė, kai gyveno dideliuose, instituciniuose vaikų globos namuose.

Penktoji kategorija – „Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas“ buvo išskirta siekiant atskleisti kaip vyksta institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas, ar vertinimo bendruomeninių vaikų globos namų vertinimo

kriterijai skiriasi nuo institucinių vaikų globos vertinimo kriterijų. Taip pat norima atskleisti kaip pasireiškia institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas, kokie pagrindiniai reikalavimai keliami bendruomeniniams vaikų globos namams (butams), kad juose būtų kokybiškai vykdomos paslaugos. Interviu metu išskirtos šios subkategorijos: „Gyvenimo sąlygos“; „Socialinis gyvenimas“ (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Gyvenimo sąlygos	„...Jau buvo atvažiavę iš Departamento vieną kartą tiktai ir viskas. Tai jie išmatavo ar tinka kambario plotas vaikams gyventi...“ (SDU); „...svarbiausias yra klausimas tvarkos: ar grindys išplautos...“ (SDV2); „Buvo atvažiavęs Departamentas, tikrino vaikų gyvenimo sąlygas: buvo kalbama su vaikais ir su darbuotojais, ką jie valgo...“ (SDŽ); „Labai svarbu, kad vaikai turėtų, būtų kaip šeimoje padėtas šampūnas <...>, kad stalas būtų kur visi susėstų...“ (SDK); „Žiūrėjo kaip gyvenam, ar tvarkingai...“ (GŽ); „Ateina patikrint pas mus kambarių, ar tvarkingai gyvenam ir spintas tikrina, ar užtekinai maisto turim“ (GU2)
Socialinis gyvenimas	„Buvo atvažiavęs Departamentas, tikrino vaikų gyvenimo sąlygas: <...>, ką jie veikia, kaip jie mokosi, kokie užsiėmimai jiems vyksta. Tiesiog buvo tikrinama ir buvo anketos duodamos vaikams ir darbuotojams“ (SDŽ); „Ateina ir kiti ten kažką vertinti, ten pagal kažkokius klausimynus...“ (GV11); „Vaikų teisės jeigu atvažiuoja, Departamentas atvažiuoja, juos visus klausinėja, kamantinėja ir jie kitą kartą nu, pasako neteisybių, daug pripasakoja, prikuria vaikai.“ (SDV1)

Interviu metu respondentai įvardino tris šalis, kurios atlieka tam tikro pobūdžio vertinimus ir kontroliavimą: vaikų teisės; Departamentas; globos namų administracija. Dvi respondentės (socialinės darbuotojos) išskyrė, kad dvejoja esamo vertinimo tinkamumu: „*man kyla abejonė ar iš viso buvo kažkoks vertinimas. Ir kontroliavimas irgi nemanau, nes man tai panašiau, kad buvo didelė institucija ir tie patys kriterijai buvo taikomi didelei institucijai, dabar taikomi mažai...“* (SDV2); „...labai rūpi vaikų situacija, tačiau neįdomi darbuotojo situacija. Tai va toks vienpusis vertinimas vyksta. <...>, nesvarbu, kad darbuotojas dirba vienas ir nelabai gali suspėti ir valgyt pagamint, ir prie to stalo susodinti ir apskritai viską padaryt.“ (SDK). Respondentai atskleidė, kad didžiausias dėmesys skiriamas gyvenimo sąlygų užtikrinimui: patalpų dydis; namų švara; maisto kokybė. Vaikų socialinis gyvenimas tikrinamas anketiniu principu ir interviu. Pastarasis būdas yra priimtinesnis vaikams, nes pokalbio metu jie atskleidžia daugiau detalių, o anketiniu principu atliktos apklausos nesulaukia didelio dėmesio, todėl respondentai (globotiniai) negalėjo išsamiau įvardinti jo turinio.

Šeštoji kategorija – „Bendradarbiavimas ir dalinimasis institucinės vaikų globos pertvarkos gerąja patirtimi“ buvo išskirta siekiant atskleisti kaip vyksta bendradarbiavimas tarp institucinėje vaikų globos pertvarkoje dalyvaujančių asmenų ir įstaigų. Interviu metu išskirtos dvi subkategorijos:

„Bendradarbiavimas su kolegomis“; „Dalinimasis gerąja patirtimi su kitais vaikų globos namais“ (žr. 9 lentelė).

9 lentelė. Bendradarbiavimas ir dalinimasis institucinės vaikų globos pertvarkos gerąja patirtimi

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendradarbiavimas su kolegomis	„Su kolegomis pabendraujame...“ (SDU); „Na su kolegomis visi kažkiek bendradarbiaujam...“ (SDK); „Ta patirtim per tuos 5 mėnesius tai teko dalintis al vieną kartą ir netgi sakyčiau, kad su tom kolegom tikrai vieną kartą pasidalinom taip bendrai visi susėdę, kai buvo tos „Pastogės“ organizuojami globėjų kursai.“ (SDV2); „... su darbuotojais, su daug darbuotojų, susiskambinam telefonu, susitinkam, bendradarbiaujam, kalbamės, tariamės, vyksta bendri užsiėmimai kartu, planuojam bendrus būrelius vaikams, tuos pačius. Dėl pačių daktarų tariamės kas ko nežinom, labai padeda naujiems darbuotojams, dėl visokių ten niuansų kas nežinoma naujam darbuotojui...“ (SDŽ); „Su kolegomis tai taip, be abejo. Dalinamės informacija, pasitariam, skambinamės, nueinam. Nuolat bendraujam“ (SDV1).
Dalinimasis gerąja patirtimi su kitais vaikų globos namais	„O su kitais vaikų globos namais, tai tik tada, seniau kaip minėjau, važiavo pasižiūrėti, bet tie, kurie važiavo, nei vienas nepasiliko dirbti...“ (SDU); „... su „Pastoge“ bendraujame“ (SDV1).

Interviu metu respondentai (socialiniai darbuotojai) atskleidė, kad atlikdami savo darbą bendradarbiauja su kitais kolegomis dirbančiais tos pačios įstaigos bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose). Trys respondentai teigė, kad pabendrauja ir bendradarbiauja tik dalinai, apibrėžiant vieną kartą ar terminą „kažkiek“. Du darbuotojai teigia, kad daug bendrauja ir bendradarbiauja su kolegomis.

Du respondentai, kurie turi ilgametę darbo patirtį šioje vaikų globos įstaigoje, įvardino, kad yra dalinamasi gerąja patirtimi su kitomis vaikų globos įstaigomis, tačiau viena iš respondenčių atskleidė, kad tie, kurie dalinasi ir sėmėsi gerosios patirties iš kitų bendruomeninių vaikų globos namų, nepasiliko dirbti įstaigoje, kai vaikai buvo perkelti į butus.

Septintoji kategorija – „Bendruomeniniuose vaikų globos namuose kylantys sunkumai“ buvo išskirta siekiant atskleisti su kokiais sunkumais susiduria darbuotojai dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose ir kokius sunkumus patiria vaikai, kurie juose gyvena. Taip pat norima išsiaiškinti, kaip institucinės vaikų globos pertvarkos dalyviai įveikia sunkumus. Interviu metu išskirtos šios subkategorijos: „Darbuotojų trūkumas“; „Įstatymų spragos dėl vaikų pareigų ir atsakomybės“ (žr. 10 lentelė).

Interviu metu respondentų paklausus apie bendruomeniniuose vaikų globos namuose kylančius sunkumus, jų atsakymai pasidalino į dvi skirtingas grupes: vieniems kyla sunkumai, kitiems sunkumai nekyla. Keturi respondentai (globotiniai) įvardino, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose

sunkumų nėra: „Neturiu sunkumų“ (GV2); „Nelabai yra“ (GU1); „Ne“ (GU2); „Nežinau, jokiais turbūt“ (GV11); „Viskas čia gerai“ (GV12). Arba įvardino asmeninius sunkumus, kurie nėra susiję su bendruomeniniais vaikų globos namais. Ir tik vienas respondentas (globotinis) įvardino kaip sunkumą kitų vaikų konfliktus ir muštynes, kurias malšina ir patys vaikai, ir socialiniai darbuotojai.

10 lentelė. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose kylantys sunkumai

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Darbuotojų trūkumas	„Didžiausias dalykas kai teko dirbti kituose bendruomeniniuose butuose, kai buvo atostogų klausimas, nes reikėdavo atidirbinėti prieš tai, išeit atostogų ir vėl dirbt <...> turėtų būti suburta papildoma komanda, kuri galėtų pakeisti darbuotojus, kurie atostogauja ar tuo pačiu ligos atveju kai susergi, nes dabar žinant kituose butuose butuose yra darbuotojų kurios serga – padėjėjos. Ir pačios socialinės turi dirbt nuo 8 iki 21 val. be padėjėjų, kai kitur žinau, kad vaikai yra maži.“ (SDU); „Aišku yra tas sunku, kad yra tas laikotarpis dienoj, kada tu esi vienas...“ (SDV2); „Kartais ne visada prisišauksi pagalbos, nes būna taip, kad lieki dirbti visiškai vienas ir jeigu kažkas tai atsitinka, nu tau niekas negali padėti, nes visiems yra pasibaigę darbo valandos. <...> Na ir vaikams tos specialistų pagalbos trūksta“ (SDV1)
Įstatymų spragos dėl vaikų pareigų ir atsakomybės	„Aš manau, kad pagrindinis sunkumas, tai yra nebuvimas įstatymų bazės apie vaikų atsakomybę...“ (SDK); „...bent jau pas mus yra, dažnai tenka vaikščioti į mokyklą tenka, dėl vaikų nelankymo ar dėl blogo vaikų elgesio, svarstymai įvairūs. <...> Į mokykla yra labai sunku juos prikelti, neišneši jų iš lovos, juk dideli vaikai“ (SDV2)

Respondentų (darbuotojų) atsakymai įvardinant sunkumus pasiskirstė tarp darbuotojų stokos įstaigoje ir sunkumų, kylančių dėl vaikų pareigų nevykdymo ir atsakomybės netaikymą už įstatymų pažeidimą. Darbuotojai atlikdami savo darbą susiduria su personalo stoka, kas apsunkina įvairias situacijas. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose dirbantys darbuotojai turi dirbti viršvalandžius dėl kitų darbuotojų atostogų ar ligos.

Darbuotojai įvardino, kad stengiasi patys spręsti savo sunkumus bendradarbiaujant su kolegomis ar jau anksčiau įvardintomis įstaigomis, tokiomis kaip policija, ugdymo ir gydymo įstaigos, tačiau jiems trūksta bendruomeninių paslaugų ir supratingumo tam tikrais klausimais padedant spręsti kylančias situacijas.

Aštuntoji kategorija – „Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso trūkumai“ buvo išskirta siekiant įvardinti institucinės vaikų globos pertvarkos proceso trūkumus žvelgiant iš pertvarkoje

dalyvavusiųjų perspektyvos ir siekiant įvardinti, kas kelia didžiausią nepasitenkinimą pertvarkos dalyviams, kad pertvarkos procesas galėtų vykti sėkmingiau. Interviu metu išskirtos šios subkategorijos: „Mokymų stoka“; „Per greitas vaikų globos pertvarkos proceso vykdymas“; „Įstatyminės bazės trūkumai“; „Personalo trūkumas“ (žr. 11 lentelė).

11 lentelė. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso trūkumai

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Mokymų stoka	„Man atrodo, kad trūksta kažkokių žinių patiems socialiniams darbuotojams. <...> svarbiausia, tai man atrodo supažindinti darbuotojus kaip tas darbas turėtų būti atliekamas. <...> Realiai aš nežinau ar mes suprantame ką mes darome, kaip mes dirbam iš esmės, nelabai suprantu.“ (SDV2); „Tai man atrodo trūksta kažkokių tai mokymų.“ (SDU)
Per greitas vaikų globos pertvarkos proceso vykdymas	Turėtų būti tas procesas ne toks greitas kaip dabar čia taip įvyko viskas. Turėtų vykti viskas lėčiau...“ (SDU); „Gal daugiau biški laiko atsikėlimui į šitus namus (butą). Ir, kad būtų geriau, kad visi priprastų po biški, nes iškart visi labai sunkiai priprato, nes ten tai mes labai greitai persikraustėm į čia.“ (GŽ); „Tai buvo labai chaotiškas persikraustymas, buvo labai daug darbų persikraustant ir visi darbai buvo sukrauti socialiniam darbuotojui ir jis turėjo organizuotis kaip persivežt daiktus...“(SDV1)
Įstatyminės bazės trūkumai	„...įstatyminės bazės labai trūksta...“ (SDK); „Turi būti padirbėta ir ties įstatymais...“ (SDU); „...labai yra daug įstatymuose spragų ir yra vaikams labai daug visokių privilegijų, jie jau nebeturi savo pareigų, nebevykdo. Vien tiktais savo teises žino.“ (SDV1)
Personalo trūkumas	„Pirmiausiai tai trūksta darbuotojų <...> Ir specialistų labai trūksta...“ (SDK); „...psichologų pagalbos didesnės reikėtų...(SDŽ)

Interviu metu institucinės vaikų globos pertvarkos proceso trūkumus įvardino/išskyrė respondentai (socialiniai darbuotojai) ir tik viena respondentė (globotinė). Respondentai (socialiniai darbuotojai) jaučia žinių trūkumą, gairių kaip reikėtų atlikti darbą bendruomeniniuose vaikų globos namuose stoka, įstatymų spragas, kurios sunkina darbą su vaikais, personalo ir specialistų trūkumą. Institucinės vaikų globos pertvarkos procesą, kaip per greitą ir chaotišką įvardino abi respondentės (socialinės darbuotojos), kurios ilgą laiką dirba vaikų globos namuose ir dalyvavo procese nuo pradžios, taip pat ir viena respondentė (globotinė) teigė, kad reikėjo daugiau laiko atsikėlimui į butus, nes vaikams buvo sunku priprasti prie pokyčių.

Interviu metu respondentų (globotinių) buvo prašoma ne tik išskirti institucinės vaikų pertvarkos proceso trūkumus, bet ir įvardinti, kas jiems labiausiai patiko / nepatiko pertvarkos proceso metu. Visi

respondentai (globotiniai) vienareikšmiškai tikino, kad viskas jiems patiko: „Man tai viskas patiko“ (GV12); „Patiko pokyčiai“ (GV2); „Viskas patiko kai ruošėmės“ (GU2) ir t.t. Tik vienas respondentas (globotinis) išskyrė, kad derėtų perskirstyti vaikus pagal amžiaus grupes: „Man atrodo, kad turėtų vyresnius perkelti į vyresnių butą, o mažesnius, į mažesnių butą.“ (GU2).

Pasiteiravus ar respondentai (globotiniai) norėtų grįžti į institucinius vaikų globos namus tik viena respondentė atskleidė, kad kartais tikrai norėtų. O kita respondentė nurodė, kad jai nėra skirtumo kur gyventi: „Kartais tikrai taip“ (GV12); „Man tai nėra skirtumo kur aš gyvenu“ (GV11).

Apibendrinant Kauno savivaldybės vaikų globos namuose atlikto tyrimo rezultatus, remiantis gautais rezultatais tiriant socialinių darbuotojų ir globotinių požiūrius ir patirtis apie jų įstaigoje vykstantį institucinės vaikų globos pertvarkos procesą galima teigti, kad įstaigoje vykstantis institucinės vaikų globos pertvarkos procesas prasidėjo prieš du metus ir šiuo metu yra toliau vykdomas, įrenginėjami bendruomeniniai vaikų globos namai (butai) į kuriuos kelsis šiuo metu institucinėje įstaigoje glojami vaikai. Po dvejų institucinių vaikų globos įstaigų sujungimo į vienus globos namus, liko maža dalis darbuotojų, kurie ilgą laiką dirbo institucinėje įstaigoje, todėl atliekant tyrimą, buvo apklausiami ir neseniai, po reorganizacijos pradėję dirbti socialiniai darbuotojai. Trumpą laiką dirbantys socialiniai darbuotojai atskleidė mažiau informacijos nes nedalyvavo procese nuo pradžios, o ilgametę darbo patirtį turintys socialiniai darbuotojai išsamiau papasakojo apie proceso veiksmus vykusius nuo to laiko, kai sužinojo, kad bus vykdoma institucinės vaikų globos pertvarka. Įstaigoje institucinės vaikų globos pertvarkos procesas vyko sparčiai, respondentai išskyrė neigiamas greito persikėlimo į bendruomeninius vaikų globos namus pasekmes vaikams. Taip pat išskirtina, kad pertvarkos proceso vykdymui įstaigoje vienu mokymų metu buvo rengtas tik vienas iš penkių apklaustų socialinių darbuotojų, o po reorganizacijos pradėję dirbti socialiniai darbuotojai išskyrė ne tik tokių mokymų, bet ir kitokių žinių poreikį ir pačio apmokymo kaip reikia dirbti bendruomeniniuose vaikų globos namuose poreikį. Po persikėlimo į bendruomeninius vaikų globos namus darbo turinys su vaikais praktiškai nepakito, tik keli vaikai išskyrė, kad sulaukia didesnio socialinių darbuotojų dėmesio, tačiau pažymėtina, kad kitų specialistų įstaigoje praktiškai nėra, išskyrus psichologą, kurio paslaugų, respondentų nuomone reikia daugiau nei šiuo metu yra. Bendruomenėje vaikai naudojami panašiomis paslaugomis kaip ir institucinėje globos įstaigoje, kaip antai, poliklinikų; bibliotekų; policijos ir pan. Tačiau išskiriama artimoji bendruomenė – kaimynai, kurie sunkiai prisitaiko prie bendruomeninių vaikų globos namų, esančių jų daugiabutyje, nors didžioji dalis respondentų galėjo įvardinti, kad jaučiasi bendruomenės nariais. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso kontroliavimas yra vykdomas, jį įvardino dauguma respondentų, tačiau praktiškai visi nesupranta kontroliavimo tikslo ir netgi abejoja taikomais kontrolės metodais. Bendradarbiavimas praktiškai vykdomas tik tarp įstaigoje dirbančių socialinių darbuotojų, atkreipiant dėmesį, kad tai išskyrė nevisi respondentai. Sunkumus ir trūkumus išskyrė respondentai (socialiniai darbuotojai), sunkumai yra įvairūs, tačiau galima išskirti, kad Kauno

savivaldybės vaikų globos namuose trūksta personalo, darbuotojai turi dirbti viršvalandžius, pavaduoti atostogaujančius ar sergančius darbuotojus ir tai atsiskleidė, kai respondentų (socialinių darbuotojų) buvo klausiama keliuose bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose) jiems tekę dirbti ir kai reikėjo įvardinti sunkumus. Respondentai globotiniai yra patenkinti pokyčiais, dabar esamomis sąlygomis bendruomeniniuose vaikų globos namuose, beveik neįvardindami sunkumų ir nepateikdami siūlymų. Didžioji dalis respondentų (globotinių) nenorėtų grįžti į institucinius vaikų globos namus, ir tai parodo, kad vaikams yra geriau gyventi bendruomeniniuose vaikų globos namuose nei butuose, nors jie čia gyvena pakankamai neilgai.

IŠVADOS

1. Analizuojant pertvarkos proceso teorinius aspektus, darbe apibūdinta vaikų globos situacija Lietuvoje. Remiantis atlikta analize nustatyta, kad Lietuvoje yra skirtingos vaikų globos rūšys, tai: laikinoji globa, kai vaikas iki metų paaimamas iš tėvų teikiant šeimai socialines paslaugas; nuolatinė globa, kai laikinosios globos metu naudotos priemonės šeimai nepadėjo. Tėvų globos netekę vaikai Lietuvoje yra globojami institucinėse vaikų globos įstaigose, kurios šalyje yra plačiai paplitusios jau eilę metų ir tik retesniais atvejais globa teikiama šeimose, šeimynose ar yra įvaikinami. Naujai besikuriantiems bendruomeniniams vaikų globos namams po Antrojo pasaulinio karo pagrindą davė besikeičiantis žmonių požiūris į socialines problemas, taip pat poziciją sutvirtino mokslininkų atlikti socialiniai tyrimai ir pagrįsta prieraišumo teorija, kurios dėka pasaulyje buvo pradėti veiksmai nulėmę institucinės globos pertvarkos veiksmų pradžią. Dabartiniu metu gausėja mokslinių darbų, kurie aiškina skirtumus tarp didelių institucijų uždarymo ir persikėlimo į mažesnes institucijas skirtumus, nes vykdant pertvarką, kyla grėsmė, kad bendruomeniniai vaikų globos namai gali veikti jau įprastu, instituciniu principu.
2. Institucinės vaikų globos pertvarką reguliuoja ne tik nacionaliniai, bet ir tarptautiniai teisės aktai. Lietuvoje pertvarka yra vykdoma dėl pasaulyje vykstančių socialinės politikos pokyčių vaiko saugumo klausimais. Vienas pagrindinių tarptautinių dokumentų yra JT Vaiko teisių konvencija, kurios pagrindinės idėjas vykdo didelė dalis valstybių. Lietuvoje išskirtinas 2014 metais LR SADM priimtas įsakymas „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“, kuriuo vadovaujantis yra vykdomas institucinės vaikų globos pertvarkos procesas Lietuvoje.
3. Lietuvoje didelė vaikų dalis gyvena valstybės kontroliuojamoje globoje ar patiria riziką tapti vaikų globos namų globotiniais, todėl pradėtas vykdyti institucinės vaikų globos pertvarkos procesas apima didelę dalį įstaigų, kuriose yra globojami vaikai. Išskirtinai savo iniciatyvos imasi Kauno miesto savivaldybė reorganizuodama institucines vaikų globos įstaigas ir kurdama naujas bendruomenines paslaugas mieste.
4. Pagrįsta institucinės vaikų globos pertvarkos proceso tyrimo metodika, Kauno miesto savivaldybės vaikų globos namų atvejo pagrindu. Tyrimo duomenų rinkimo metodas – kokybinis tyrimas, naudojant pusiau struktūruotą interviu, taikant asmeninio interviu metodą, kurio dėka atskleisti kokie institucinės vaikų globos pertvarkos proceso aspektai išryškėja analizuojant Kauno savivaldybės vaikų globos namų atvejį. Tyrime naudojami du klausimynai: pirmasis skirtas Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose dirbantiems socialiniams darbuotojams; antrasis skirtas Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose

gyvenantiems globotiniams. Interviu metu surinkti duomenys buvo analizuojami turinio (content) analizės būdu.

5. Kauno miesto savivaldybės vaikų globos namuose atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad institucinės vaikų globos pertvarkos procesas vyksta nepakankamai sklandžiai. Kauno savivaldybės vaikų globos namų socialinių darbuotojų ir globotinių požiūriai ir patirtys atskleidė teigiamus ir neigiamus šio proceso aspektus. Kaip vieną iš pagrindinių trūkumų galima įvardinti personalo trūkumą įstaigoje, dėl ko susiduriama su iššūkiais norint užtikrinti sėkmingą darbo procesą, taip pat dėl personalo stokos yra mažas paslaugų spektras vaikams, pastarieji negauna net būtinų psichologo konsultacijų įstaigoje, tačiau išskirtina, kad įstaigoje dirbantys socialiniai darbuotojai dabar daugiau bendrauja su vaikais ir jiems skiria daugiau dėmesio nei iki persikėlimo į bendruomeninius vaikų globos namus, nes sumažėjo šeimynoje augančių globotinių skaičius. Tyrimo metu išryškėjo, kad darbuotojai įstaigoje nėra pilnai paruošiami darbui bendruomeniniuose vaikų globos namuose, nes vienų mokymų turinys negali atliepti poreikio, tam būtinas tęstinumas. Kauno savivaldybės vaikų globos namuose informacijos sklaida yra netolygi, respondentai socialiniai darbuotojai įvardino skirtingą informaciją apie šiuo metu įstaigoje vykstantį pertvarkos procesą, o respondentai globotiniai atsiskleidė kaip mažai informuoti apie tai, kodėl institucinės vaikų globos pertvarkos procesas buvo reikalingas. Taip pat galima teigti, kad bendruomeninių paslaugų spektras vaikams yra neišplėtotas, naudojamosi tik vietos gydymo, ugdymo įstaigų, bibliotekos, policijos paslaugomis, tačiau bendruomeniniuose vaikų globos namuose gyvenantys globotiniai įsitraukia į namo bendruomenės gyvenimą, mokosi patys ir yra mokomi būti bendruomenės nariais, ką įvardina ir patys respondentai. Nustatyta, kad institucinės vaikų globos pertvarkos proceso kontrolę vykdo tiek vaikų globos namų administracija, tiek Departamentas bei Vaiko teisių apsaugos tarnyba, tačiau vertinimo kriterijai respondentams nėra suprantami, nes yra vertinamas tik buitinių sąlygų užtikrinimas vaikams. Bendradarbiavimas vyksta įstaigos viduje tarp socialinių darbuotojų, tačiau jis pasireiškia tik verbaliniu lygmeniu bendraujant telefonu. Vaikai gyvenantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose jaučiasi geriau nei instituciniuose vaikų globos namuose, turi daugiau privatumo, jaučiasi labiau pasirengę savarankiškam gyvenimui ir praktiškai neturi pastebėjimų, kas nepatiko institucinės vaikų globos pertvarkos proceso metu. Kaip teigiamą institucinės vaikų globos namų pertvarkos proceso rezultatą galima išskirti tai, kad globotiniai nenori grįžti į institucinius vaikų globos namus, ką įvardino net keturi respondentai (globotiniai) iš šešių tiriamųjų, vienas įvardino, kad norėtųsi kartais, o kitas, kad jam nėra skirtumo kur gyventi.

REKOMENDACIJOS

Kauno savivaldybės vaikų globos namų administracijai:

1. Institucinės vaikų globos pertvarkos proceso pradžioje ir eigoje atlikti įstaigoje globojamų vaikų individualių poreikių nustatymą ir individualių planų sudarymą.
2. Atlikti įstaigos darbuotojų profesinės kompetencijos ir motyvacijos nustatymą.
3. Parengus įstaigoje vykstančio institucinės vaikų globos pertvarkos planą, jį pristatyti pertvarkos dalyviams ir eigoje informuoti apie vykstančius pertvarkos proceso veiksmus.
4. Aktyviau vykdyti įstaigoje dirbančių darbuotojų mokymus darbo bendruomeniniuose vaikų globos namuose tematika.
5. Bendradarbiauti tarpinstituciniu lygmeniu institucinės vaikų globos pertvarkos klausimais ir dalintis savo gerąja patirtimi.

Savivaldybių administracijoms:

1. Vadovaujantis Kauno iniciatyva ieškoti alternatyvių vaikų globos formų savo savivaldybėse.
2. Aktyviau informuoti ir šviesti visuomenę apie vykstantį institucinės pertvarkos procesą.
3. Plėsti bendruomenines paslaugas savivaldybėse, kurios atitiktų institucinės pertvarkos tikslinių grupių poreikius.

Institucinę vaikų globos pertvarką vertinančioms, stebinčioms ir kontroliuojančioms įstaigoms:

1. Institucinių vaikų globos namų vertinimo, stebėjimo ir kontroliavimo kriterijus keisti bendruomeniniams vaikų globos namams tinkančiais kontroliavimo kriterijais.

LITERATŪRA

1. Ainsworth, M. D. S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant Care and the Growth of Attachment*. Baltimore: The John Hopkins Press.
2. Ainsworth, M. D. S. (1979). *Infantmother attachment*//Amer. Psychologist.
3. Bachrach, L. L. (1996). *Deinstitutionalisation: Promises, Problems and Prospects, in Helle Cahrlotte Knudsen, Graham Thornicroft. Mental health service evaluation*. Cambridge University Press.
4. Bitinas, B. (2013). *Rinkiniai edukologiniai raštai. II tomas. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Ugdyimo tyrimų idėjos ir problemos*. Vilnius: Edukologija.
5. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
6. Bowlby, J. (1977). *The Making and Breaking of Affectional Bonds*. London: Tavistock Publications.
7. Bowlby, J. (1966). *Maternal Care and Mental Health*. New York: Schocken Books.
8. Buster, M. (2012). *De-institutionalisation. Hope and homes for children*. UK, the European Union Programme for Employment and Social Solidarity progress.
9. Costa, M. (2012). *Deinstitutionalisation and quality alternative care for children in Europe: lessons learned and the way forward*. Brussels: Eurochild, Hope & Homes for Children.
10. Čekuolienė, D. (1991). *Prierašumas: teoriniai aspektai ir tyrimo galimybės*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
11. Dunajevs, E. (2012). *Asmeninių socialinių paslaugų deinstucionalizacija pokomunistinėje Lietuvoje. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
12. Dunajevs, E. (2011). *Asmeninių socialinių paslaugų sistemos raida pokomunistinėje Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
13. Dunajevs E. (2009). *Socialinių paslaugų sistemos raida gerovės pliuralizmo požiūriu. Sociologija. Mintis ir veiksmai*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
14. Eurochild. (2014). *Annual Report*. Brussels – Belgium.
15. Eurochild. (2014). *Promoting the Rights of Children in Alternative Care Across Europe. Conference Report*. Sofia, Bulgaria.
16. European Commission Recommendation (2013). *Investing in Children: Breaking the Cycle of Disadvantage*. [žiūrėta 2017 11 18]. Prieiga internetu: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32013H0112>
17. Europos ekspertų grupė perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamos globos klausimais (2012). *Europos Sąjungos fondų panaudojimo perėjimui nuo institucinės prie bendruomeninės globos priemonių rinkinys*. Belgija.
18. Europos ekspertų grupė perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamos globos klausimais (2012). *Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos*. Belgija.
19. Genienė, R. ir Šumskienė, E. (2015). *Stacionarios globos pertvarka Lietuvoje institucionalizmo teorijos požiūriu*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
20. Glebuviene, V. S. (1977). *Vaikų ankstyvosios garsinės kalbos raida*. Vilnius.

21. Goffman, E. (1969). *Essay On the Characteristics of Total Institutions presented in April 1957 at the Walter Reed Institute's Symposium on Preventive and Social Psychiatry*. [žiūrėta 2017 11 23]. Prieiga internetu: <http://www.markfoster.net/neurelitisism/totalinstitutions.pdf>
22. Gvaldaitė, L. ir Šimkonytė, S. (2016). *Vaikų globos namų deinstitutionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ pajudės į priekį?* Vilnius: Vilniaus universitetas.
23. Ivanova, V. ir Bogdanov, G. (2013). *The deinstitutionalization of children in Bulgaria – The role of EU. Social policy and administration*.
24. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
25. Kvieskienė, G., (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.
26. Kvieskienė, G. ir Pabedinskienė, R. (2002). *Vaiko globos tendencijos Lietuvoje*. Socialinis ugdymas.
27. Laitman M., Vinokuras I., Jakovič I. (2011). *Šiuolaikiniai vaikai: kaip augti kartu?* Vilnius: Alma litera.
28. Laklija, M. (2011). *Foster care models in Europe: results of a conducted survey*. Zagreb.
29. Mansell, J., Knapp, M., Beadle-Brown, J., Beecham, J. (2007). *Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study*. Volume 2: Main Report. Canterbury: Tizard Centre, University of Kent.
30. Morkevičius, V., Telešienė, A., Žvaliauskas, G. (2008). *Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė NVIVO ir TEXT ANALYSIS SUITE*. Kaunas.
31. NVO vaikams konfederacija ir Žiburio“ labdaros ir paramos fondas. (2015). „Deinstitutionalizacija – tvarus perėjimas nuo institucijų iki paslaugų šeimoje ir bendruomenėje“. [žiūrėta 2017 11 14]. Prieiga internetu: http://ziburio-fondas.lt/wp-content/uploads/sites/5/2015/11/FINAL_De-I-mokymu-programa.pdf
32. Offe, C. (2006). *Political Institutions and Social Power: Conceptual Explorations*, in Ian Shapiro, Stephen Skowronek, Daniel Galvin (eds.). *Rethinking Political Institutions: The Art of the State*. New York University.
33. Ostrom, O. E., Crawford, S. E. S. (1995). *The American Political Science Review*. A Grammar of Institutions.
34. Poviliūnas, A. (2014). *Investing in children: Breaking the cycle of disadvantage, A Study of National Policies, Lithuania, European Union*.
35. Pruskus, V. (2003). *Sociologija: teorija ir praktika*. Vilnius.
36. Pūras, D. *Institucinė globa – vaikų iki trejų metų amžiaus teisių pažeidimas*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Europe Regional Office.
37. Pūras, D., Šumskienė, E., Adomaitytė-Subačienė, I. (2013). *Challenges of prolonged transition from totalitarian system to liberal democracy*. Journal of Social Policy and Social Work in Transition.
38. Sagatys, G. (2006). *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
39. Smyke, A. T. (2007). *The caregiving context in institution-reared and family-reared infants and toddlers in Romania*. Journal of Child Psychology and Psychiatry.
40. Stražinskaitė, D. ir Kvieskienė, G. (2015). *Lietuvos ir Vengrijos vaiku globos sistemu palyginimas*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
41. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

42. UNICEF (2010). *At Home or in a Home? Formal Care and Adoption of Children in Eastern Europe Central Asia*. Geneva.
43. Vitkauskas, K. (2009). *Vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvos savivaldybėse*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
44. Vitkauskas, K. (2010). *Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
45. Žalimienė, L. ir Lazutka, R. (2009). *Socialinės globos paslaugos Lietuvoje: nuo hierarchinio prie mišrios globos ekonomikos modelio*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

ŠALTINIAI

1. Generalinė Asamblėja. (2010). *Jungtinių Tautų alternatyvios globos vaikams gairės*. Nr. A/RES/64/142.
2. Generalinė Asamblėja. (1959). *Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija*. 1/86 (XIV) rezoliucija. [žiūrėta 2017 11 11]. Prieiga internetu:
http://elibrary.lt/resursai/NPLC/nepilnameciu_justicija/JUNGTINIU%20TAUTU%20VAIKO%20TEISIU%20DEKLARACIJA.pdf
3. Generalinė Asamblėja. (1989). Vaiko teisių konvencija. Priėmimo data: 1989-11-20. Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
4. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Valstybės žinios, 2011-06-14, Nr. 72-3475.
5. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. TAR, 2015-07-09, Nr. 11177.
6. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“. Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
7. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas 2003 m. gegužės 20 d. „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2003-05-30, Nr. 52-2316.
8. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas „Dėl Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“. TAR, 2014-02-17, Nr. 1624.
9. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų (Institucinės globos pertvarka), 2014-2020 m.* [žiūrėta 2017 12 18]. Prieiga internetu: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/9815_pertvarkos-pristatymas-lietuviu.pdf
10. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. Valstybės žinios, 2006-02-11, Nr. 17-589.
11. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas 1996 m. kovo 14 d. Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807.
12. Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymas. Valstybės žinios, 2010-03-02, Nr. 25-1176.
13. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. Valstybės žinios, 2007-07-19, Nr. 80-3214.
14. Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo fondo įstatymas. Valstybės žinios, 2006-12-30, Nr. 144-5464.

15. Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas. Valstybės žinios, 1994-11-18, Nr. 89-1706.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2002 m. kovo 27 d. „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2002-04-05, Nr. 35-1275.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2012 m. birželio 27 d. „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2012-07-10, Nr. 80-4165.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2007-11-17, Nr. 118-481.
19. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2017 10 25]. Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8129a443-c9dd-4839-b828-914f89b9fc3a#/>
20. Prezidentės spaudos tarnyba. (2017). *Prezidentė Kauną laiko pavyzdžiu keičiant požiūrį į vaikų globą*. [žiūrėta 2017 12 28]. Prieiga internetu: <http://ww.kaunas.lt/2017/01/naujienos/prezidente-kauna-laiko-pavyzdziu-keiciant-poziri-i-vaiku-globa/>
21. *2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa*. (2014). [žiūrėta 2017 12 08]. Prieiga internetu: <http://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2014-2020-metu-europos-sajungos-fondu-investiciju-veiksmu-programa>

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2007 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1193

Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija

I. STRATEGIJOS SANTRAUKA

VALDYMO SRITIES PLĖTROS STRATEGINIS TIKSLAS Atsižvelgiant į vaiko interesus ir poreikius, sudaryti sąlygas vaikui augti biologinėje šeimoje, o netekusiam tėvų globos vaikui – tinkamas globos (rūpybos) ar įvaikinimo sąlygas, kurios atitiktų geriausius vaiko interesus ir poreikį augti šeimos aplinkoje arba aplinkoje, artimoje šeimai, tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje	
Strateginio tikslo įgyvendinimo vertinimo kriterijai (efekto kriterijai). Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba) 2006 metų duomenimis, tėvų globos netekę vaikai sudaro šią visų šalies vaikų dalį: dabartinė reikšmė (2006 metais) – 1,7 procento; siektina reikšmė (2012 metais) – 1 procentas	
VALDYMO SRITIES PLĖTROS TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR TIKSLŲ ĮGYVENDINIMO VERTINIMO KRITERIJAI (REZULTATO KRITERIJAI)	
1 tikslas Plėtoti prevencines priemones, sudarant sąlygas vaikui augti šeimoje	Rezultato kriterijai Socialinės rizikos šeimose augantys vaikai sudaro šią visų šalies vaikų dalį: dabartinė reikšmė (2006 metais) – 4 procentai; siektina reikšmė (2012 metais) – 2 procentai
Uždaviniai 1. Kurti ir įgyvendinti šeimos problemų sprendimo prevencines priemones, kurios sudarytų galimybes vaikui augti savo šeimoje. 2. Plėtoti nestacionarias dienos socialinės priežiūros paslaugas vaikams ir šeimoms vaikų dienos centruose	

2 tikslas Siekti pertvarkyti vaiko globos (rūpybos) sistemą, kad ji atitiktų globojamo (rūpinamo) vaiko geriausias interesus	Rezultato kriterijai 1. Tėvų globos netekusių vaikų, siunčiamų į globėjų (rūpintojų) šeimas, skaičius: dabartinė reikšmė (2006 metais) – 43,5 procento; siektina reikšmė (2012 metais) – 55 procentai 2. Globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiaus mažėjimas vaikų globos įstaigose, procentais: dabartinė reikšmė (2006 metais) – 40 procentų; siektina reikšmė (2012 metais) – 30 procentų
Uždaviniai 1. Tobulinti vaiko globos (rūpybos) organizavimo sistemos teisinį reglamentavimą. 2. Mažinti globojamų (rūpinamų) vaikų skaičių vaikų globos namuose ir vaikų iki 3 metų siuntimą į vaikų globos įstaigas, daugiau paslaugų vaikui ir šeimai teikiant bendruomenėje. 3. Užtikrinti vaiko globos (rūpybos) šeimoje prioritetą nustatant vaiko globą (rūpybą) šeimoje ir šeimynoje arba įvaikinant vaiką. 4. Optimizuoti vaikų globos įstaigų tinklą. 5. Gerinti vaikų, netekusių tėvų globos, integracijos į visuomenę sąlygas. 6. Siekiant užtikrinti socialinį darbą su šeima bendruomenėje ir tinkamą vaiko globos (rūpybos) organizavimą, sudaryti galimybes tobulinti specialistų kvalifikaciją. 7. Organizuoti socialinės globos normų taikymo globojamiems (rūpinamiems) vaikams monitoringą ir informacijos apie vaiko globos (rūpybos) organizavimą sklaidą.	

Klausimai soc. darbuotojams dirbantiems Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose):

1. Kiek laiko dirbate vaikų globos namuose apskritai? Kiek metų ar mėnesių sudaro darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose (bute)?
2. Per tą laiką kol dirbate bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose), keliuose butuose Jums yra tekę dirbti?
3. Kokie pokyčiai vaikų globos įstaigoje, kurioje dirbate, įvyko žvelgiant nuo pertvarkos proceso pradžios iki dabar?
4. Ar žinote, kokie institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmai šiuo metu vykdomi vaikų globos namuose, kuriuose Jūs dirbate?
5. Kokiuose mokymuose pertvarkos proceso metu, skirtuose institucinei vaikų globos pertvarkai, Jūs dalyvavote? Kuriame etape tai vyko? Koks mokymo turinys Jums būtų aktualus šiuo metu?
6. Kaip keitėsi darbo su vaikais turinys ir jiems prieinamų paslaugų spektras po persikėlimo į bendruomeninius namus (butą)? (Ar bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose) vyksta socialinis grupinis darbas, individuali pagalba vaikui/jaunuoliui su elgesio/emociniais sutrikimais?)
7. Ar įsitraukiate į mikrorajono, kuriame yra bendruomeniniai vaikų globos namai (butas) bendruomenės gyvenimą? Kokiomis galimybėmis naudojotės mikrorajono bendruomenėje? Ar jaučiatės bendruomenės nariais?
8. Ar vyksta institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas? Kuo tai pasireiškia?
9. Ar bendradarbiaujate ir dalinatės vaikų globos institucinės pertvarkos gerąja patirtimi su kitomis vaikų globos įstaigomis bei kolegomis?
10. Su kokiais sunkumais Jūs ir Jūsų kolegės susiduriate atlikdami savo darbą bendruomeniniuose vaikų globos namuose? Kaip Jūs tuos sunkumus įveikiate?
11. Kaip manote, ko labiausiai trūksta bendruomeniniuose globos namuose, kuriuose Jūs šiuo metu dirbate, kad institucinės vaikų globos pertvarkos procesas vyktų dar sėkmingiau?

Klausimai vaikams, kurie gyvena Kauno savivaldybės bendruomeniniuose vaikų globos namuose (buteose):

1. Kiek Tau metų ir kiek laiko gyveni globos namuose? Kokį laiko tarpą sudaro gyvenimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose (bute)?
2. Per tą laiką kol gyveni bendruomeniniuose vaikų globos namuose (bute), ar dėl kokių nors priežasčių teko kraustytis į kitą butą?
3. Ar žinai su kuo susiję pokyčiai, kai iš institucinių vaikų globos namų persikėlei į bendruomeninius vaikų globos namus (butus)?
4. Kokie pokyčiai vaikų globos įstaigoje, kurioje gyveni, įvyko žvelgiant nuo pertvarkos proceso pradžios iki dabar?
5. Kaip aptariami vaikų globos namuose vykstantys institucinės vaikų globos pertvarkos pokyčiai su Tavimi ir kitais globotiniais? Ar Tu ir kiti bute gyvenantys vaikai gali išsakyti savo nuomonę ir priimti sprendimus susijusius su pertvarkos procesu? Ar viskas vyksta taip kaip Tau norėtusi, o jeigu ne, ar paaiškinama, kodėl vyksta kitaip?
6. Kokia Tavo patirtis gyvenant bendruomeniniuose vaikų globos namuose (bute), kuo skiriasi gyvenimas nuo institucinių vaikų globos namų? (Ko naujo išmokai čia gyvendamas? Ar dabar turi daugiau galimybių lyginant su dideliais instituciniais vaikų globos namais?)
7. Kaip Tavo nuomone keitėsi darbuotojų darbas su vaikais po persikėlimo į bendruomeninius namus (butą)? (Ar darbuotojai dirba kitaip nei anksčiau, kai gyvenote dideliuose globos namuose? Ar jauti specialistų pagalbą gyvendamas bendruomeniniuose vaikų globos namuose (bute)? Kokie specialistai tau padeda? Kaip tai vyksta?)
8. Kokiomis galimybėmis naudojiesi gyvenamojo mikrorajono bendruomenėje? Ar jautiesi bendruomenės nariu?
9. Ar kiti asmenys (ne buto darbuotojai) domisi Jūsų gyvenimo sąlygomis, atlieka kokius nors vertinimus ar tikrinimus ar bendrauja su Jumis ar darbuotojais dirbančiais Jūsų bute?
10. Su kokiais sunkumais Tu ir kartu gyvenantys vaikai susiduriate, gyvendami bendruomeniniuose vaikų globos namuose? Kaip Jūs tuos sunkumus įveikiate?
11. Ar gali išskirti, kas labiausiai patinka / nepatinka institucinės globos pertvarkos proceso metu? Ar tau norėtusi grįžti atgal į didelius vaikų globos namus, kokiuose gyvenai anksčiau?
12. Kaip manai, ko labiausiai trūksta bendruomeniniuose globos namuose, kuriuose šiuo metu gyveni, kad institucinės vaikų globos pertvarkos procesas vyktų dar sėkmingiau ir kad Tau ir kitiems vaikams būtų geriau?

Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų schema

PERĖJIMO NUO INSTITUCINĖS GLOBOS PRIE ŠEIMOJE IR BENDRUOMENĖJE TEIKIAMŲ PASLAUGŲ SCHEMA

PERTVARKOS DALYVIAI: NVO, savivaldybės, sveikatos priežiūros, švietimo, socialinių paslaugų įstaigos, verslo įmonės, SADM, SAM, ŠMM, VRM, mokslo/studijų įstaigos, ekspertai, konsultantai		2014				2015				2016				2017				2018				2019				2020-2022			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
		Visuomenės informavimas, švietimas, keičiant vertybines nuostatas, informuojant apie pertvarką Pertvarkos proceso stebėseną Teisinės bazės peržiūra, Pertvarkos vidiniai/išoriniai vertinimai, atliekant kiekybinius/kokybinius tyrimus																											
Pertvarkos veiksmų plano/priemonių parengimas	Aptarimai regione, sūlymų-vizijų teikimas bandomųjų projektų atrankai	Tarpžinybinės darbo grupės suformavimas	Pertvarkos organizacinės grupės s. kūrimas, paraiškų rengimas ir kt.	KŪDIKIAI, LIKĘ BE TĖVŲ GLOBOS VAIKAI, ŠEIMOS NEJGALŪS (PROTO, PSICHINĖ NEGALIA) VAIKAI, JŲ ŠEIMOS NEJGALŪS (PROTO, PSICHINĖ NEGALIA) SUAUGĘ, JŲ ŠEIMOS	Vietos lyderių regione/savivaldybėje specialistų profesinės kompetencijos stiprinimas, inovatyvių paslaugų planavimo, teikimo mokymasis/mokymas Nacionalinio, vietos bendradarbiavimo tinklų (išbandant socialinius klasterius) kūrimas Naujų bendruomeninių paslaugų standartų, teikimo modelių, metodikų rengimas	Bendruomeninių paslaugų infrastruktūros kūrimas, naujų formų išbandymas (pagal pertvarkomų įstaigų regionų bendruomeninių paslaugų planus): Globa globėjų šeimoje, globa šeimoje Globa bendruomeniniuose VGN (iki 8 vaikų apgyvendinant butuose, atskiruose namuose) Apsaugotas būstas/savarankiško gyvenimo namai, paliekantiems globą, teikiant „palydimąją“ pagalbą Socialinis grupinis darbas individuali pagalba vaikui/jaunuoliui su elgesio/emociniais sutrikimais Vaiko dienos užimtumas dienos, bendruomenės centre Kompiuterinė pagalba šeimai šeimos ir vaiko gerovės centre Šeimų santykių (tarpusavio) grupių, savitarpio grupių organizavimas Specializuotas šeimų konsultavimas, programos šeimoms Gimdyvių ir naujagimių priežiūros koordinuota pagalba Mobilii krizės įveikimo pagalba rizikos šeimoms, neįgalųjų šeimoms (kaimo vietovėse) Asmeninis asistentas (vadybininkas) neįgalų vaikų/suaugusių prižiūrinčioms šeimoms Laikino atokvėpio paslaugos šeimai, prižiūrinčiai neįgalų vaiką/suaugusį Psichologinė, metodinė, teisinė pagalba globėjų, tėvų šeimoms Vaiko raidos ankstyvoji rehabilitacija, šeimos konsultavimas krizinio nėštumo ar pan. metu Vaiko užimtumas dienos centre ar socialinė globa dienos globos centre Vaiko savarankiško gyvenimo įgūdžių edukacinės programos Socialinė rehabilitacija socialinės rehabilitacijos centre (po institucinės globos, hospitalizacijos) Grupinio gyvenimo namai (iki 10 vaikų)	LIKĘ BE TĖVŲ GLOBOS VAIKAI ŠEIMOS NEJGALŪS VAIKAI NEJGALŪS SUAUGĘ																						
					Individualus įstaigos gyventojų poreikių vertinimas, IGP Darbuotojų kompetencijų vertinimas, IKP Pertvarkomų įstaigų, bendruomeninių paslaugų ir infrastruktūros plėtros planai Užimtumas dienos centre ar socialinė globa dienos globos centre Integrali pagalba į namus, mobilii krizės įveikimo, konsultavimo pagalba Apsaugota darbo vieta (darbas su palydovu) Savarankiško gyvenimo įgūdžių edukacinės programos, mobilii krizės įveikimo pagalba Apsaugotas būstas, apgyvenat bute su „palydėjimo“ paslauga Apygyvendinimas savarankiško gyvenimo namuose su socialinio darbuotojo pagalba Socialinė rehabilitacija socialinės rehabilitacijos centre (po institucinės globos, hospitalizacijos) Grupinio gyvenimo namai (iki 10 asmenų) Specializuota slauga/globa spec. slaugos/globos įstaigose	NEJGALŪS SUAUGĘ																							

Pavyzdinė preliminarinė pertvarkos proceso X įstaigoje logika

PAVYZDINĖ PRELIMINARI PERTVARKOS PROCESO X ĮSTAIGOJE LOGIKA											
Eil. Nr.	Įstaigos pertvarkos veiksmai	2015 m.		2016 m.		2017 m.		2018 m.		2019 m.	2020 m.
1.	Įstaigos gyventojų individualių poreikių nustatymas ir individualių planų sudarymas										
2.	Įstaigos darbuotojų profesinės kompetencijos ir motyvacijos nustatymas										
2.1.	Pirminis nustatymas										
2.2.	Įsivertinimas/vertinimas po mokymų										
3.	Įstaigos pertvarkos plano rengimas <i>Šiuo proceso metu įstaigai bus suteiktos profesionalios ekspertų konsultacijos</i>										
4.	Pakartotinis įstaigų gyventojų poreikių nustatymas ir planų tikslinimas kasmet										
5.	Įstaigos darbuotojų mokymai										
6.	Įstaigos gyventojams reikalingų paslaugų plėtra:										
6.1.	„Minkštųjų“ paslaugų plėtra										
6.2.	Paslaugų infrastruktūros plėtra										
7.	Įstaigų gyventojų perkėlimo į šeimas ir bendruomenę veiklos										

Tyrimo interviu išrašas

INTERVIU DATA: 2017 12 mėn. 05 d.

INTERVIU TRUKMĖ: 15 min. 43 s.

RESPONDENTAS: SDU

1. Kiek laiko dirbate vaikų globos namuose apskrityje?

Apskritai vaikų globos namuose dirbu 25-erius metus.

Kiek metų ar mėnesių sudaro darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose (bute)?

Bendruomeniniuose vaikų globos namuose darbas sudaro 8 mėnesius.

2. Per tą laiką kol dirbate bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose), keliuose butuose

Jums yra tekę dirbti?

Esu dirbusi 3 butuose.

3. Kokie pokyčiai vaikų globos įstaigoje, kurioje dirbate, įvyko žvelgiant nuo pertvarkos proceso pradžios iki dabar?

Tai viskas pasikeitė, kad vaikai įsikraustė į bendruomeninius vaikų globos namus. Pokyčiai įvyko, kai apie bendruomeninius vaikų globos namus sužinojau prieš 2 metus, kad bus reorganizuojama įstaiga. Iš pat pradžių viskas įvyko kai direktorė pasikvietė į salę ir paaiškino, kad vaikų globos namai bus uždaryti, tai kaip minėjau vyko prieš du metus, grynai prieš Kalėdas. Visus darbuotojus ir vaikus sukvietė ir pasakė, kad bus reorganizuojami ir labai džiaukimės, kad pajusime namų dvasią, gyvensite butuose po kelis vaikus ir bus po kelis darbuotojus. Iš pat pradžių tas procesas vyko labai, kaip atrodė lėtai. Niekas po to pasakymo nieko nekalbėjo, visi tikrai darbuotojai, kurie susitikdavo, tai kalbėdavo: „Kada čia tas viskas prasidės...“. Ir tada, kai įsikraustysime nebuvo nieko aiškaus. Kas įvyko paskui: sekančių metų pavasarį pradėjo darbuotojus vežti apsižiūrėti bendruomeninių vaikų globos namų į Vilnių, į Marijampolę, kur darbuotojai ten jau dirbo po metus ar po du tuose bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Darbuotojams tai pasirodė labai įdomu, kad dirba su mažiau vaikų ir pas mus vaikų globos namuose prasidėjo reorganizacija. Buvo parinkti butai. Direktorė, darbuotojai, kurie planavo dirbti bute ir keletas vaikų, kurie buvo numatyti, kad gyvens tame bute, važiavo pasižiūrėti. Rinkosi ten kambarių spalvą, kas jiems ten patinka, aptarinėjo kokių baldų norėtų, bet tai vyko gan normaliai, iš lėto, nebuvo dar, aš kaip supratau, niekas neinformavo apie skirtas lėšas iš kur tie bus butai gauti ir panašiai, važiuom kaip į muziejų pasižiūrėti. Praėjus vasarai buvo parinkti butai ir pradėtas remontas, tačiau netikėtai mūsų direktorė išėjo iš darbo ir atėjo kita darbo vadovė, direktorė kita. Tada buvo procesas labai sparčiai paskubintas, buvo nuspręsta, kad iki Kalėdų turi išsikraustyti su butai, ne atsiprašau, trys. Nuo vasaros iki Kalėdų trys butai. Tai buvo jaučiamas labai didelis nerimas ir tarp darbuotojų ir tarp vaikų. Vaikai rinkosi kas su kuo gyvens. Tarp kitko ir darbuotojai, buvusi

administracija sprendė kas su kuo gyvens, kas su kuo gali gyventi, kokie darbuotojai dirbs. Nerimo buvo tikrai ir pas vaikus ir pas pačius darbuotojus. Iki Kalėdų išsikėlus trims butams, tai yra 18 vaikų ir 18 darbuotojų, nes kiekvienam bute dirba po 6 darbuotojus ir gyvena 6 vaikai, pritrūko darbuotojų pačiuose vaikų globos namuose. Ir buvo uždarytos tos grupės, iš kurių vaikai išsikraustė. Visai buvo kažkoks chaosas. Iš vienos šeimynos liko keli vaikai, ėjo į kitą šeimyną gyventi. Darbuotojai irgi taip pat. Tuo metu buvo nesuvaldytas tas toks procesas tvarkos, nebuvo suderinamumo tarp darbuotojų, tarp vaikų, tarp administracijos. Kas iš to, kad prieš tai buvo rengiami kursai darbuotojams, kurie dirbs butuose, bet nebuvo atsižvelgta į kitus darbuotojus, kurie nedirbs ir kai paaiškėjo paskui, - daugelis lanke kursus darbuotojų, kai susijungė dvi įstaigos, išėjo iš darbo iš viso. Pavasarėjant, va jau septynioliktų metų pavasarį buvo atidaryti dar sekantys trys butai, kai įsikraustė ir vaikai ir darbuotojai ir liepos 1 d. vieni globos namai susijungė su kitais ir tapo vieni vaikų globos namai. Bute gyvenantys vaikai dar vis viena priklauso vaikų globos namams, nors mes vadinamės ir bendruomeniniais dabar jau vaikų vaikų globos namais.

4. Ar žinote, kokie institucinės vaikų globos pertvarkos proceso veiksmai šiuo metu vykdomi vaikų globos namuose, kuriuose Jūs dirbate?

Tai toliau užsidarinėja grupės, iš tų dabartinių vaikų globos namų dar yra atidaryti du butai, kuriuose gyvena jau vaikai ir nauji darbuotojai ir nauji vaikai. Man pačiai teko pradėti dirbti su visiškai naujais darbuotojais ir naujais vaikais.

5. Kokiuose mokymuose pertvarkos proceso metu, skirtuose institucinei vaikų globos pertvarkai, Jūs dalyvavote? Kuriame etape tai vyko?

Aš iš pradžių negalvojau eiti dirbti į bendruomeninius vaikų globos namus ir į tuos mokymus aš nėjau. Bet ten kiek man žinoma, tai buvo „Darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose“, - tokie kursai, toks seminaras, kuris vyko pačiuose vaikų globos namuose. Buvo atvažiavusi docentė, lektorė ir skaitė ten paskaitas, vyko visokie užsiėmimai. Čia buvo prieš metus laiko, vieną kartą. Tas seminaras truko 3 ar 4 dienas.

Koks mokymo turinys Jums būtų aktualus šiuo metu?

Man gal būtų šiuo metu, na aš dirbu jau labai senei, pažįstu jau vaikus, pažįstu jų elgesį, bet vis viena dar būtų, dar gal toks psichologinio pobūdžio turinys, kaip vis vien atrasti kelią į tą vaiko širdį, kai visai tuo adaptaciniu periodu ateini, kai nepažįsti nei darbuotojų su kuriais dirbsi ir tų pačių vaikų. Toks gal man, kaip priprasti vieniems prie kitų, toks gal man aktualus mokymas būtų.

6. Kaip keitėsi darbo su vaikais turinys ir jiems prieinamų paslaugų spektras po persikėlimo į bendruomeninius namus (butą)?

Tai darbas keičiasi. Vaikų globos namuose jie turėdavo ir apsitvarkyti kambarį ir eiti į mokyklą, čia lygiai tas pats, tik dabar jiems čia dasidėjo, kad jie turi kartu su padėjėja ar socialine

darbuotoja pasigaminti maistą, eiti apsipirkti. Jie lanko tas pačias mokyklas, nei vienas mano bute esantis vaikas nepakeitė mokyklos

Ar bendruomeniniuose vaikų globos namuose (butuose) vyksta socialinis grupinis darbas, individuali pagalba vaikui/jaunuoliui su elgesio/emociniais sutrikimais?

Pagalbos kaip tokios aš dar šitam bute kur aš dirbu jau trečias mėnuo, tai psichologė buvo atvažiavusi vieną kartą, bet tai atvažiavo kai rengėm bendrą buto susirinkimą. Tada atvažiavo ir pavaduotojas ir socialinė pedagogė ir vyr. socialinis darbuotojas, bet užsiėmimo jokio nebuvo, tikrai šito labai trūksta. Tada aš psichologei paminėjau, kad labai reikia psichologo pagalbos, ypač vienai mergaitei, tai jokio atsako ir negavau, rašiau ir el. Laišką ir bandžiau skambinti, telefonas neatsiliepia, o el. paštu atsakymo irgi negavau. Mano bute vaikai yra nuo 14 iki 16 metų, t. y. 4 berniukai ir 2 mergaitės, tai jie yra pakankamai jau savarankiški. Higieniškai įgūdžiai susiformavę.

7. Ar įsitraukiate į mikrorajono, kuriame yra bendruomeniniai vaikų globos namai (butas) bendruomenės gyvenimą? Kokiomis galimybėmis naudojate mikrorajono bendruomenėje? Ar jaučiate bendruomenės nariais?

Šitam bute mes gyvenam nuo spalio, tai dar tikrai nelabai spėjome įsitraukti, bet dabar rengiamės artėjant šventėms pagaminti sveikinimą ar išsikepti sausainių, pereiti per kaimynus, susipažinti artimiau, pavaišinti ir gal įsigysime naujų draugų.

8. Ar vyksta institucinės vaikų globos pertvarkos proceso vertinimas, stebėseną, kontroliavimas? Kuo tai pasireiškia?

Kaip minėjau mes čia gyvenam nesenai, bet jau buvo atvažiavę iš Departamento vieną kartą tikrai ir viskas. Tai jie išmatavo ar atitinka kambario plotas vaikams gyventi. Daugiau nieko, jokių pastebėjimų nebuvo iš jų pusės. Didesnės kontrolės daugiau tikrai nebuvo.

9. Ar bendradarbiaujate ir dalinatės vaikų globos institucinės pertvarkos gerąja patirtimi su kitomis vaikų globos įstaigomis bei kolegomis?

Su kolegomis pabendruojame. Telefonu tankiausiai tenka pabendrauti. Kaip tos gerosios patirties, tai gal mes iš jų semiamės, kaip ką tik atsikėlę. Galim paklausti patarimo kaip jie kūrėsi, bet nenusiminėm labai, nes sakė, kad jie pusę metų kūrėsi, patys kol viską susirinko: visus buitinius prietaisus, dar kažką ką reikia. Nes yra tokių problemų persikėlus tikrai labai daug. O su kitais vaikų globos namais tai tik tada seniau kaip minėjau važiavo pasižiūrėti, bet tie kurie važiavo, nei vienas nepasiliko dirbti.

10. Su kokiais sunkumais Jūs ir Jūsų kolegos susiduriate atlikdami savo darbą bendruomeniniuose vaikų globos namuose? Kaip Jūs tuos sunkumus įveikiate?

Pirmiausia trūksta įvairių daiktų buityje. Taip pat neturime ir kompiuterio, spausdintuvo, jeigu reikia kažkokių tai blankų pildyti ar prašymą ar dar kažką, tai turime važiuoti į pagrindinius vaiku

globos namus, kad atsispausdinti tokį dalyką. Va tokių va elementarių dalykų nėra. Buitiniai sunkumai pagrinde ir dar va prisimčiau kitas klausimas, vasara praėjo ir čia pasimiršta tokie dalykai. Bet didžiausias dalykas kai teko dirbti kituose bendruomeniniuose butuose, tai buvo atostogų klausimas, nes reikdavo atidirbti prieš tai, išeit atostogų ir vėl dirbt, tai tu per tas atostogas labai trumpai pailsėdavai, laikas kaip sakoma trumpas. Mano manymu, tai turėtų būti suburta papildoma komanda kuri galėtų pakeisti darbuotojus, kurie atostogauja ar tuo pačiu ligos atveju, kai susergi, nes dabar žinau kituose butuose yra darbuotojų kurios serga – padėjėjos ir pačios socialinės turi dirbti nuo 8 iki 21 val. be padėjėjų, kai kitur žinau, kad vaikai yra maži.

11. Kaip manote, ko labiausiai trūksta bendruomeniniuose globos namuose, kuriuose Jūs šiuo metu dirbate, kad institucinės vaikų globos pertvarkos procesas vyktų dar sėkmingiau?

Tai man atrodo trūksta kažkokių tai mokymų. Turėtų būti tas procesas truputį ne toks greitas kaip dabar čia taip įvyko viskas. Turėtų vykti viskas lėčiau, turėtų būti paruošti labiau ir vaikai ir psichologai dirbt su vaikais. Taip pat turėtų dirbti ir su darbuotojais. Turi paruošti tikrai stiprią komandą, kuri dirbs tuose bendruomeniniuose vaikų globos namuose, o dabar viskas labai yra sudedama: „Eisite dirbt, neisite – eikite iš darbo“. Nu šito dalyko negalima taip palikt. Turi būti padirbėta ir ties įstatymais ir, kad viskas būtų labiau suorganizuota. Organizacijos labiau trūksta mano manymu.